

SÜLI SZABINA MERCÉDESZ*

„Bukott képek” a szocializmusban. Értekezés a Belovai-ügyről

„A hazáért mindent szabad kockáztatni, de a
hazát kockára tenni soha nem szabad.”
(Deák Ferenc)

I. Bevezetés

A bipoláris világrend végével a politikatudományban is fordulat következett be. Korábban homállyal, titkolózással fedett kérdések kerültek a tudományos megismerés fókuszába. A hatalmi viszonyok fellazulásával a lehetőségek száma jelentősen megnőtt, mely zöld utat adott a kíváncsiskodó szemeknek.

Mivel Kelet-Európa politikai struktúrájának kiemelt szereplői voltak az erőszakszervek, köztük a titkosszolgálatok, a régi rendszer ügyeinek rehabilitálásában ezen intézmények vizsgálata kiemelt figyelmet kapott.¹

A rendszerváltás engedett némi betekintést a szolgálatok működésébe, s számtalan tanulmány, könyv, cikk született ebben a témában. Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a megismerés sohasem lehet teljes. A nemzetbiztonsági szolgálatok működésének ugyanis egyik alapvető jellemzője a titkos információgyűjtés. A demokratikus rendszerekben több, a diktatórikusabbakban kevesebb információ övezi ezen szervek működését, de lényegükből eredően mindenképp kíváncsiak maradunk. A szolgálatokat permanens lepel takarja, mely lepel lehet áttetszőbb, de el nem hagyható.²

A titkosszolgálatok kutatásának feléledése, viszonylagos előtérbe kerülése mindig valamilyen nagy politikai megrázkódtatáshoz, rezsimváltáshoz köthető. Ilyenkor az újdonsült politikai vezetők, a mindenkori elit saját érdekükben, önlegitimációs céllal, legtöbbször az elődök kétes ügyeinek kitergetését, annak korrupció, gonosz vonásainak felfokozását választják. Ebben a tekintetben az új hatalom, mint igazságosztó, az erkölcsi jó megtestesítője tetszeleg. Ez a jelenség a rendszerváltó országokban abszolút tetten érhető.³

* SZTE Állam- és Jogtudományi Kar

¹ RÉVÉSZ BÉLA: *Források a titkosszolgálatok politológiai tanulmányozásához*. Szeged, JATEPress. 2010. 13. p.

² IZSA JENŐ: *A titkosszolgálatok tevékenységének általános jellemzői, ellenőrzésük és irányításuk kérdései*. In: Szakmai Szemle. 2009. 2. szám. 5–19. pp. RÉVÉSZ BÉLA: *A titkosszolgálatok titoktartásáról – Egy politikai jelenség politológiai mellőzöttségéről*. In: Politikatudományi Szemle. 2007. 4. szám. 129–152. pp.

³ RÉVÉSZ 2010, 16. p.

Azt hiszem mindenki számára egyértelmű, hogy a rendszerváltás előtti és utáni titkos-szolgálati mechanizmusok nem választhatóak el egymástól radikálisan. A régi rendszer elemeinek bizonyos értelemben vett továbbélését kell feltételeznünk, s minden további vizsgálódás csak ennek a felismerésnek tényként való kezelésével lehetséges. Szakítás a múlttal, radikális 'ledózerolása' az előző rendszernek túlidealizált elképzelésnek tűnhet.

Ezzel együtt valamennyi volt szovjet blokkhoz tartozó országban a hidegháború lezárásával a rendszerváltás a titkosszolgálatok esetén is komoly változásokat hozott. Ügynöklisták kerültek nyilvánosságra, perek indultak az érintettek ellen, illetve a teljes intézményrendszeri struktúra átalakult. Botrányos ügyek előkerülése megbolygatta a közvéleményt, de valamilyen szempontból hozzájárult az újonnan születő rendszer alapköveinek letételéhez. Az lehetne mondani, leszámoltak a múlt kétes ügyeivel.

Magyarország esetén valamivel másabbnak tűnik a helyzet. Ellenzéki politikusok szájából esetenként hallani elszámoltatásról, s pártprogramjukba is előszeretettel fűzik e szándékukat, másrészt a régi rendszer ellenségeinek, az úgynevezett 'NATO-kémeknek' rehabilitációs igényei is előkerülnek újságok címlapján, de ezek általában nem mutatnak túl a szavakkal való eszeveszett csatározás, a választópolgárok saját táborba való édesgetésének, a lapszámok eladási mutatóinak javításának szintjén.

A kormány, és a szolgálatok kommunikációs stratégiai a szolgálatokkal kapcsolatban hiányosak, vagy egyszerűen nem is léteznek.⁴ A jelenleg is hatályos *1995. évi CXXV. tv.*, a nemzetbiztonsági törvény bizonyos szintű nyitottságra kötelezi a szolgálatokat, így a törvényben meghatározott tevékenységei bárki számára megismerhető, ugyanakkor a konkrét napi ügyek, operatív tevékenységek nem nyilvánosak, sőt államtitkok is lehetnek. Ennél a pontnál fontos megjegyezni, hogy a szolgálatok esetében rendkívül problémásnak bizonyul az összes igényt kielégítő kommunikációs szint kidolgozása, vagyis éppen annyira közel engedni a köz figyelmét, amely még nem akadályozza a hatékony működést. A speciális szolgálatok működésének lényegét, tevékenységük tartalmát, metódusát illetően a mélyebb ismeretek birtoklása egy jól körülírható személyi kör privilégiuma (dolgozók, politikusok, szakértők). A hanyagságuk (hiányos kommunikációs stratégia) következtében, illetve természetükből adódóan információs vákuum keletkezett, melyeket a különböző médiumok szívesen tömnek be pletykákkal, híresztelésekkel.⁵

A magyar médiumok ebben a viszonyrendszerben közvetlen befolyásoló erőt jelentenek. A rendszerváltást követően kisebb-nagyobb, a titkosszolgálatokat érintő ügyek kapcsán gyakorta olvasni összeesküvés-elméletekről, miszerint a szolgálatok munkatársai öncélúan, illetve a politikai hatalom érdekeit kiszolgálva tevékenykednek, mely híresztelések cinikus folyamatába előszeretettel csatlakozik be a közhangulat. Ezen híresztelések mechanizmusát illetően megfigyelhető az információközlés egyoldalúsága, mely a mindenkori médiafogyasztó, és a politika számára releváns választópolgár igényeihez kívánja igazítani a hírközlést. A szolgálatok köré szőtt misztikus légkör, s az így generált kiemelt érdeklődés a botránykeltéshez biztos talajt szolgáltat. Ezen gyakorlatnak viszont súlyos ára van hosszútávon, többek között károsan befolyásolja a szolgálá-

⁴ TANAI KÁROLY: *A nemzetbiztonsági szolgálatok honlapjának elemzése*. In: Szakmai Szemle. 2009. 2. szám. 184–196. pp.

⁵ SZÚCS PÉTER–SOLTI ISTVÁN: *A magyar nemzetbiztonsági szféra és a nyilvánosság*. In: Nemzetbiztonsági Szemle. 2014. 2. szám. 72–92. pp. RÉVÉSZ 2010. 143. p.

latok valódi tevékenységének elfogadását, megismerését, csökkenti a szervezet iránti társadalmi bizalmat, miközben a sajtó csak addig foglalkozik az adott ügygel, míg az eset piacképesnek bizonyul.⁶

Összességében megfigyelhető, hogy bár a titkosszolgálatok munkáját nagykörű érdeklődés övezi, ennek ellenére-korábbi próbálkozásokat leszámítva- bizonyos kérdésekben nem sikerült igazságot tenni. Ez a fajta meddősége a közvéleménynek, pedig megakadályoz mindenféle előrelépést a múlttal való el/leszámolás ügyében.

Az általam választott téma is tipikusan nagy médiaérdeklődésnek ’örvendhet’, s talán éppen ezért ragadott magával engem is. Noha a korabeli sajtó nem foglalkozott a témával különösképp, s csak egy rövid MTI közlemény számolt be arról; Budapesten tetten értek egy amerikai kémeket, majd jogerősen elítélték, a rendszerváltás utáni időszak médiumai úgy szólván; orvosolni kívánták korábbi hanyagságukat, és felkapták a témát.

Kutatásom központjában *Belovai István* ügye áll. *1985. július 10. 18 óra 27 perckor tetten érik a férfit, miközben Budapesten a XI. kerületben a Kővirág sor, és a Zsurló utca sarkán egy, a CIA által részére küldött csomagot vesz fel.* Rendkívüliségét bizonyítja, hogy a kapcsolódó vizsgálati anyagok egy része 2015-ig államtitoknak minősültek, és még a mai napig tartalmazznak kitarasításokat. *Az ellene felhozott vád igen súlyos; kémszervezet tagjaként, államtitok tekintetében elkövetett kémkedés büntette, illetve nagyobb értékben elkövetett devizagazdálkodás megsértése. A hadbíró életfogytiglani szabadságvesztést szab ki rá, míg a férfi ragaszkodik álláspontjához; tetteivel a III. világháború kitérését akadályozta meg, és állítja; ő az első NATO katona.*

Történetének két verziója ismeretes; egyik szerint hős, aki feláldozta saját egzisztenciáját, hogy a haza védelmére kelljen, figyelmeztetve az amerikaiakat hogy egy ismeretlen ügynök az Európában állomásozó csapataik védelmi vonalában felállított atomaknazárak teljes dokumentációját eljuttatatta magyar közvetítéssel a szovjeteknek. A másik verzió alapján épp ezt a hazát árulta el anyagi érdekekből, a kitűnés, és előrejutás reményében.

1990. szeptemberében *Göncz Árpád* eljárási kegyelemben részesíti Belovait, melynek eredményeképp büntetése 15 évre mérséklődik 5 év próbaidővel. Szabadulását követően szenvedélyes lobbitevékenységbe kezd; tette kellő megítélése érdekében.

Aki az egyik oldalon hős, az a másikon áruló. Ez a dichotómia különösen igaz a titkosszolgálatok esetében. *Belovai* ügyében azonban ebben a tekintetben zavaros képet mutat a közvélemény. A zavar oka, hogy idő közben megtörtént a rendszerváltás, és Magyarországot felvették a NATO tagállamok sorába, de megítélésüket illetően lényegi különbséget nem tapasztalunk. A klasszikus dichotómia dekódolása itt zavarba ejtő eredményt hoz tehát; *melyik oldalon állunk, ki a hős és ki az áruló, mit feltételez az ügyben tapasztalható kontinuitás, meddig terjedhet a rendszerváltás, hozhat-e rehabilitációt a kémek számára? Ki volt Belovai István?* Kérdések sora merül fel tehát bennünk.

Kutatómunkám során igyekeztem némiképp feloldani a közvélemény téma kapcsán mutatkozó megosztottságát, valamint megválaszolni a felmerülő kérdéseket.

A továbbiakban *Belovai István* esetét fogom részletesebben bemutatni, majd hazai és nemzetközi példákat vizsgálva öt problémakörrel foglalkozom. Elsőként a titkosszolgálat szempontjából foglalkozom a témával, majd politikai, jogi minőségét elemzem, végül az ügymenet sajátosságait és morális természetét tekintem át.

⁶ Ibid.

II. A Belovai-ügyről

1. Felvezetés

Belovai István ügyének teljes megértéséhez elengedhetetlen a bevezetőben már említett, „ismeretlen ügynök” történetének felvázolása.

„*A Conrad-ügy nem volt szokványos kémügy, hanem két, egymással ellentétes érdekkü világrendszer rivalizálásában a rosszul értelmezett „szövetségi” kötelezettség gócos kitüremkedése a magyar katonai hírszerzés tevékenységében.*”⁷

Clyde Lee Conrad az USA Nyugat-Németországban állomásozó V. hadtestének 8. gépesített hadosztályának titkos irodáján iratminősítő részlegén szolgálatot teljesítő amerikai őrmester volt, akit a magyar *Szabó Zoltán* szervezett be. *Belovai* az ő tevékenységét jelenti az amerikaiaknak, ezzel hozzájárulva lebukásához. *Szabó* és *Conrad* esete az 1970-es évek elejére nyúlik vissza, és majd 1988-ban, a *Conrad* kémbanda letartóztatásával ér véget, tehát majd 20 évet ölel fel a hidegháború időszakából.⁸

A hidegháborúban a két szuperhatalom közötti versengés a fegyverkezési hajszán túl a titkosszolgálati célokat is maga alá gyűrte. A Szovjetunió igyekezett minden eszközzel, és módszerével fölénybe kerülni az Egyesült Államokkal szemben, mely nagyban meghatározta a tömbhöz tartozó országok, így Magyarország szerepvállalását a kialakult kétpólusú küzdelemben. *A rendszerváltás előtti évtizedekben a magyar titkosszolgálatok, a tömb további országainak titkosszolgálataihoz hasonlóan, a szovjet információs igények kielégítésére szakosodtak.*⁹

A *Conrad*ot beszerző *Szabó Zoltán* 1956-ban hagyta el Magyarországot, majd jelentkezett az amerikai hadsereg Nyugat-Németországban állomásozó alakulatához, és néhány év szolgálat után megkapta az amerikai állampolgárságot. *Szabó* levélben tartotta itthon maradt szüleivel a kapcsolatot, melyet az állambiztonság levéllenőrzése kontroll alatt tartott, és egyik hazalátogatása során a katonai hírszerzés beszervezte. *Szabó* beszervezésekor az USA európai szárazföldi hadereje, 8. Lövészadosztályának hadműveleti tervező részlegnél, tiszthelyettesi rendfokozatban szolgált. Munkája révén hadműveleti anyagokhoz is hozzájutott. *Szabó*t 1979-ben nyugdíjazták, de visszavonulását megelőzően gondoskodott utódjáról.¹⁰

Szabó pénzügyi alapon szervezte be *Conrad*ot, aki igen nagy fogásnak, – ha nem a legnagyobbban- számított a magyar katonai hírszerzés történetében. *Conrad* és kémbandája 1975 és ’85 között szolgáltatott információkat a magyar, majd a csehszlovák titkosszolgálatnak. Az általuk közvetített dokumentációállomány 30 ezer oldalra tehető. „Ezek között szerepelt a 8. hadosztály harckészültségi terve, az USA európai szárazföldi ereje nukleáris eszközeinek alkalmazási terve, a NATO háborús alkalmazási terve, üzemanyag és olajvezeték rendszerének, illetve védelmének a terve, az Atlanti Szövetség katonai szervezetébe nem integrált francia fegyveres erők bevonására vonatkozó elkép-

⁷ MOZSIK IMRE: *Washingtoni emberünk – Hírszerző voltam Amerikában*. Helikon. Győr, 1995.

⁸ KOVÁCS KRISZTIÁN: *Az amerikai katonai elhárítás külföldön végzett műveleti tevékenységének sajátosságai a Conrad kémügy tükrében*. In: Szakmai Szemle. 2015. 1. szám. 36. p.

⁹ KISS RÓBERT: *Kém(ek)-Elhárító(k)*. Dokumentumfilm. 2008.

¹⁰ KOVÁCS 2015, 36. p.

zelés, valamint a különböző NATO-gyakorlatok terve és dokumentációja [...]”¹¹ A mamut méretű iratállomány kiterjedt kémbandát igényelt, így Conrad pénzügyi ellenszolgáltatás fejében számos munkatársát is beszervezte köztük; Jeffrey S. Rondeau fő-törzsőrmestert, Roderick J. Ramsay őrmestert, Jeff E. Gregory fő-törzsőrmestert és a hadosztálytörzs hadműveleti osztály titkárnőjét, Kelly T. Warren kisasszonyt. A megszerzett anyagok Budapestre szállításában a magyar származású Svédországban élő Kercsik testvérpár is segítette.

Kovács Krisztián- *Az Amerikai Katonai Elhárítás külföldön végzett műveleti tevékenységének sajátosságai a Conrad kémügy tükrében* című tanulmányában az ügy felderítésének folyamatába enged betekintést. Innen tudhatjuk, hogy nem csupán magyar, de világviszonylatban is kiemelkedő jelentőséggel bírt. Ezt bizonyítja, hogy majdnem 10 évig tartott a nyomozás, mely az Egyesült Államok Szárazföldi Hadereje katonai kémelhárítói, a CIA, a Szövetségi Nyomozóiroda, valamint a svéd, német, osztrák szolgálatok szoros együttműködésével zajlott.¹²

Mozsik Imre- *Washingtoni emberünk* című írásából testközelből ismerhetjük meg a történet magyarországi vonatkozásait. Mozsik beszámolójából kiderül; hatalmas anyagi terhet jelentett a magyar hírszerzés számára a beszerzett dokumentumok finanszírozása. Ugyanakkor, „az anyagok elsősorban a szovjet fegyveres erők számára bírtak rendkívüli haszonnal és nekik jelentettek értéket” mégsem vállalták át az ügynöki hasznosítás felmerülő költségeinek egy részét vagy egészét. Ez az ambivalencia a vezetésben is komoly problémákat szült: „S ezredes nem vállalta a további „vitát”, és betegségre hivatkozva kérte nyugdíjazását.”¹³

„S. ezredes nyugdíjazás után Conrad hasznosítása a tájékoztató szolgálat szükségleteihez képest indokolatlanul felgyorsult. Ez a túlfűtött hasznosítás akkor sem csillapodott, miután nyilvánvaló lett, hogy, a Központi Hírszerző Ügynökség londoni rezidentúrája által beszervezett Belovai István alezredes az amerikaiak tudomására hozta, hogy milyen jellegű és titkossági fokozatú anyagokat szállít a magyar katonai hírszerzés számára egy általa nem ismert amerikai katona. Pedig alapvető szabály, hogy ilyen helyzetekben az esetlegesen veszélyeztetett ügynököt időlegesen vagy tartósan a saját biztonsága érdekében „pihentetni”, vagyis hasznosítását szüneteltetni kell.”¹⁴

Jogosan merül fel bennünk a kérdés tehát, mi motiválta a magyar felet az esetlen költsékezésre, illetve mi az oka annak, hogy komolyabban fel sem merült a szuperkém tevékenységének szüneteltetése. Mozsik Imre könyvében sorra veszi a lehetséges magyarázatokat. Elsőként említi azt az érvet, miszerint Conrad egyre értékesebb információkkal szolgált. Mint már említésre került, ezen információk azonban csak a szovjetek számára bírtak rendkívüli jelentőséggel: „A szovjetek számára az átadott anyagok nemcsak a „habot jelentették a torán”, hanem magát a tortát. Nem is maradtak hálátlanok.”¹⁵ A magyar fél legfőbb motivációja politikai természetű volt tehát. Conrad aduásként szolgált a magyar vezetés számára a Szovjetunió iránti lojalitás, valamint a Varsói Szerződéshez fűződő elkötelezettség propagálása szempontjából. „Jó volt a

¹¹ MOZSIK 1995. 29. p.

¹² KOVÁCS 2015, 35. p.

¹³ MOZSIK 1995, 11. p.

¹⁴ Ibid 11–12 pp.

¹⁵ Ibid. 31. p.

sztrárigyűzők léte Kádár Jánosnak is, mert az évente érkező Ivasutyin-köszönőlevél olyan adut szolgáltatott számára, amivel kivédhette azokat a szovjet követeléseket, hogy Magyarország fokozza katonai erőfeszítéseit a Varsó Szerződés védelmi képessége erősítése érdekében, vagyis vegyen minél több és minél korszerűbb szovjet fegyvereket.¹⁶ Ezentúl busás jutalmakat, kitüntetések, elismeréseket és izgalmat jelentett azon operatív tisztek, és vezetők számára, akik közvetlenül részt vettek Conrad foglalkoztatásában, a találkozók lebonyolításában.¹⁷

Az információigény fokozódásának volt azonban egy másik el nem hanyagolható magyarázata. Mégpedig, hogy az őrmester által szerzett dokumentumok egyértelműen bizonyították, hogy a szovjet híresztelésekkel ellentétben, „a NATO nem támadó jellegű katonai tömb”¹⁸ „Ha pedig ez így volt, akkor a Varsói Szerződésbe tömörült országok fegyveres erői, beleértve a magyarokat is, „rossz időben, rossz ellenség ellen” készültek, és a fejlesztésükre fordított pénz a nemzeti erőforrások felesleges elherdálást jelentette.”¹⁹ A szovjet vezetés ahelyett, hogy belenyugodott volna kapott eredménybe, arra készítette a magyar felet, hogy törekedjen olyan információk beszerzésére, amellyel saját álláspontját támaszthatja alá.²⁰

Conrad mégsem tekinthető csupán a két tömb irracionális rivalizálásának áldozatának. Személyes mohósága, megalomániája is elősegítette bukását. Mozsik szerint a magyar katonai hírszerzés tett kísérletet Conrad tevékenységének ideiglenes szüneteltetésre, de ebbe Conrad sem egyezett bele, sőt „ügyfélkörét” Csehszlovákiával is kiegészítette, „holott már a Belovai-ügy végzetes árnya vetült rá.”²¹

Végül Clyde Lee Conradot 1988. augusztus 25-én tartóztatták le az NSZK-ban, majd hazaárulás vádjával életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. 1998-ban szívelégtelenségben halt meg a börtönben.

2. Tények

Belovai István ügye megjárta a magyar és a nemzetközi sajtót egyaránt. A superkém, a „NATO első magyar katonája”²², „a magyar James Bond”²³, aki a rendszerváltás előtt londoni külszolgálatok során felvéve a CIA-val a kapcsolatot megakadályozta egy atomháború kitörését. A férfi 1985. július 10-én bukott le, amikor Budapesten a XI. kerületben, a Kővirág sor és Zsurló utca sarkán lévő kettős villanyoszlopnál fel akart venni egy, az amerikaiak által számára kiküldött csomagot (szaknyelven konténert).

Népszava 1990. szeptember 18-án megjelent cikkében²⁴ azt állítja, hogy Belovai tájékoztatást adott a magyar katonai elhárítás szervezeti felépítéséről, vezetőiről, beosz-

¹⁶ Ibid. 32. p.

¹⁷ Ibid. 33. p.

¹⁸ MOZSIK 1995, 34. p.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid. 34–35. pp.

²¹ Ibid. 12. p.

²² Nemzethír (2018) <http://nemzethir.gportal.hu/gindex.php?pg=17719221&nid=4781469>

²³ LENCSEK KÁROLY: *Milyen a magyar James Bond? - Kémek a közelmúltból - Aki lebuktatta Clyde Lee Conrad őrmestert.* In: Népszabadság. 2011. július 6. 6. p.

²⁴ MOLNÁR PÁL: *Belovai hatalmas kárt okozott az országnak.* In: Népszava. 1990. szeptember 18. 5. p.

tottjairól, tevékenységéről, és a rejtjelzőeszközöket is eljuttatta az amerikaiaknak, hiszen „*Félig nem adhatja el magát az ember.*” Az említett cikk szerint; a konténer, mely Belovai lebukásához vezetett, tartalmazott egy 12 kérdésből álló levelet többek között, és a kérdések közt csupán egy vonatkozott a Szovjetunióra, az összes többi a magyar titkosszolgálattal kapcsolatos információk iránt érdeklődött.

Kém(ek)-Elhárító(k) című dokumentumfilmben felszólaló *Dr. Gergely Attila* hadtörténész szerint viszont Belovai bűne valójában annyi volt, hogy átadta azokat az információkat, amelyekhez a hozzá került anyagok fordítása révén ismert meg, miszerint valaki az USA V. hadtestének állományából információkat szivárogtat a magyaroknak, közvetve pedig a szovjeteknek, és ezzel megakadályozta egy következő világháború bekövetkezését.²⁵

Összességében elmondható, hogy a rendelkezésre álló anyagok két eltérő kémügyről számolnak be. Az egyik alapján *Belovai István* közönséges hazaáruló volt, a másikban egy hős képe lebeg előttünk. *A kérdés tehát adott; ki volt valójában Belovai István illetve, hogyan értékelhető az ő tette?*

A két eltérő olvasat felvázolását megelőzően, beszéljenek előbb a tények.

Belovai István 1938. január 4-én született Csanádapácán. 1958-ban kezdte sorkatonai szolgálatát, előtte az általános iskola elvégzése után kötélgyártó édesapja mellett volt szakmunkás segéd, majd 1956 és '58 között a Magyar Cirkusz és Varieté Vállalatnál segédmunkásként dolgozott. A sorkatonai szolgálat letöltése után, 1960-ban felvételt nyert az Egyesített Tiszti Iskola lövész szakára, 1962. szeptember 7-én avatták tisztté. Első tiszti beosztását a csoportfőnökség alárendeltségébe tartozó MN 7000 alakulatnál, mint felderítő szakasparancsnok kapta. 1963-ban áthelyezték a csoportfőnökség állományába és két évig a tájékoztató, két évig a rádiófelderítő, majd 1967-től ismét a tájékoztató szolgálatnál dolgozott beosztott tisztként. 1966-ban munka mellett leérettségizett a dolgozók gimnáziumában, illetve 1967-ben angol, 1970-ben olasz felsőfokú államvizsgát tett. Ezt követően a Zrínyi Miklós Katonai Akadémián tanult. 1964-ben kötötte házasságát későbbi feleségével; *Dalmadi Szilviával*.

1982. szeptember 26. és 1984. október 1. között Londonban teljesített külszolgálatot, mint katonai és légügyi attasé helyettes. Ezen időszakban kerül kapcsolatba a CIA-val. Hazahívása után ismét a tájékoztató szolgálatnál kapott főtiszti beosztást. 1985. július 10-én tartóztatták le. Ezen a napon házkutatást tartottak nála. 1985. július 13-án elrendelték előzetes letartóztatását, melyet november 13-ig hosszabbítottak meg. (Az előzetes letartóztatást elrendelő határozat indoklása szerint erre a cselekmény súlya és a szökés veszélye következtében volt szükség.) 1985. szeptember 25-i hatállyal lefokozták, azzal az indoklással, hogy „méltatlanná vált a tiszti rendfokozatra”, melynek érelmében kitüntetéseitől megfosztották, és elrendelték, hogy nyugdíjban, leszerelési segélyben nem részesülhet. Az elsőfokú tárgyaláson időpontja 1985. december 16. volt, a másodfokú tárgyalást 1986. január 13-án tartották. Az elsőfokú tárgyaláson megállapították, hogy *Belovai István* bűnös a Btk.²⁶ 147 § /1./ bekezdésébe ütköző és a /2./ bekezdés a/ és b/ pontja szerint minősülő kémszervezet tagjaként államtitok tekintetében elkövetett kémkedés büntetében, valamint a Btk. 309. § /1./ bekezdésébe ütköző és a /2./ bekezdés c/ pontja szerint minősülő nagyobb értékben elkövetett devizagazdálkodás

²⁵ KISS RÓBERT: *Kém(ek)- Elhárító(k). Dokumentumfilm.* 2008.

²⁶ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

megsértésében. A katonai ügyész, *Dr. Balatoni Elemér* kezdetben halálos ítéletet kért Belovaira, végül az ügyben eljáró hadbíró, *Dr. Rabóczki Ede* főbüntetesként életfogytig tartó szabadságvesztést, mellékbüntetésként pedig teljes vagyonek kobzást, 10 év közügyektől való eltiltást, és 125 820 Ft-os pénzbírságot szabott ki rá, ezentúl 4520 Ft bűnügyi költség befizetésére kötelezték. Az ügyben bizonyítékul szolgáltak; *Belovai István* vallomása, tanuk vallomásai, ügyben szereplő további gyanúsítottak vallomásai, a házkutatás során lefoglalt tárgyak, a tettenérés során lefoglalt konténer és tartalma, illetve az ügy kapcsán kikért szakértői vélemények. A másodfokú tárgyalás helyben hagyta a korábban hozott ítéletet. Fegyházbüntetését a Kozma utca 13. szám alatt található Budapesti Fegyház és Börtön falai közt töltötte. *Göncz Árpád* 1990. szeptember 6-án négy társával (*Rimner Gábor, Halmi Zoltán, Vadász Miklós, ifj. Vadász Miklós*) elnöki kegyelemben részesítette, melynek eredményeképpen 1990. szeptember 7-én délben szabadult.²⁷ Szabadulásakor jelen voltak: fia, Belovai Tamás; Fónay Jenő a POFOSZ elnöke; Witner Mária 1956-os elítelt; Szlama Árpád és felesége; János Kárászi-Kulin és felesége; Kulcsár Anna újságíró, az Esti Hírlap munkatársa; újságírók és riporterek egyéb médiumok képviselőiben²⁸. Fiával 1990. december 23-án elhagyta az országot, és az Egyesült Államokbeli Denverbe költözött. 2009. november 6-án bekövetkezett haláláig ott is élt. 1992-ben megkapta amerikai állampolgárságát. 2000. december 4-én *Mádl Ferenc* köztársasági elnök újabb kegyelemben részesítette Belovait, mely révén törölték a büntetett előéletéhez fűződő joghátrányokat. Nyugdíjban ezt követően sem részesülhetett itthon, az Egyesült Államokban ezzel szemben rendfokozatának megfelelő anyagi biztonságban tölthette időskori éveit. A Politikai Foglyok Országos Szövetsége Hazáért Érdemrenddel tüntette ki.

Ezek tehát a *Belovai István* személyéhez fűződő tények, de mint ahogyan fentebb említettem, ügyét illetően két, egymástól jól elhatárolható történettel találkozunk. A következőkben ezeket szeretném külön-külön ismertetni.

3. *Belovai István a hős*

„...én a hazám ellen soha nem kémkedtem, kizárólag a szovjet megszállók, illetve egy végzetes háború kitörése ellen küzdöttem. A pénz soha nem motiválta tetteimet. Belátható: én vagyok a NATO első magyar katonája”²⁹

Belovaiban saját bevallása szerint 1978 telén ért meg az elhatározást azt illetően, hogy felvegye a kapcsolatot az amerikaiakkal: „*Ami pedig a CIA által történő beszervezést illeti, [...] 1978-ban saját akaratom szerint döntöttem úgy, hogy az USA kormányát mindenképpen értesítem a már említett ügynöki tevékenységről*”³⁰

Belovai 1975-től a Katonai Felderítő Központban a Tájékoztató Szolgálatnál az amerikai vonalon teljesített szolgálatot. Feladata az anyagok fordítása volt. Ebben az évben

²⁷ *Kegyelmet kaptak a kémek*. In: Szabad Föld. 1990. szeptember 18. 9. p.

²⁸ BELOVAI ISTVÁN: *Fedőneve: Scorpion*. Magánkiadás. Budapest, 1998.

²⁹ Király Attila: „*Én voltam az első magyar NATO-katona*”. In: Népszava. 1999. január 7. 10. p.

³⁰ BELOVAI, 1998, 69. p.

került először kapcsolatba a Conrad kémbandával, amikor egy igen magas hírszerzési értékű szigorúan titkos anyag került az asztalára, hogy tanulmányozza, értékelje, minősítse azt, és az abban lévő információk alapján határozzon meg feladatokat további anyagok beszerzésére. A dokumentum a 7. Amerikai Hadsereg Állandó Működési Szabályzata volt (Standing Operation Procedures 7th US Army). Az anyag ötös skálán, négyes besorolást kapott. Az anyagok forrása „Hóvirág”, majd 1980-tól „Havasi Gyopár” volt, tehát Belovai nem tudhatta kitől származnak az információk; „nem azt mondtam, hogy az anyagokat egy katonai szolgáltatja, hanem azt mondtam, hogy egy személy, akiről nincsenek adataim.”³¹ Borhi László, 2016-ban kiadott, *Dealing with Dictators: The United States, Hungary, and East Central Europe, 1942-1989* című könyvében is ezt az állítást erősíti, arra a tényre hivatkozva, hogy Belovai letartóztatását követően még 4 évig tartott Conrad lebuktatása, amire nem lett volna szükség, amennyiben Belovai pontos és egyértelmű információkkal szolgált volna az amerikaiaknak.³² Ehhez a megközelítéshez megerősítésként szolgálhat még a felvezető fejezetben már említésre kerülő Kovács Krisztián tanulmány, melyből a nyomozás részleteit ismerhetjük meg.³³

A Conradék által Budapestre eljuttatott jelentések pontosan tartalmazták az V. hadtest védelmi sávjába telepített 128 atomkényszer teljes dokumentációját. Szerepeltek a telepítési koordináták, az aknák robbanási határértékei és egyéb fontos műszaki információk. A szovjetek kezére jutottak a NATO fegyveres erők kozmikus szigorúan titkos hadműveleti tervei is. Ez azt jelentette, hogy egy esetleges háborúban a szovjet csapatok gond nélkül hatoltak volna át az aknazáron és hajtottak végre manővereket. A NATO védekezési lehetősége pedig a minimálisra csökkent volna. A váratlan szovjet agressziót, pedig kizárólag nukleáris jellegű csapás bevetésével tudták volna lereagálni amerikai részről, mely nem csak két szuperhatalom, hanem a világ, így ezzel együtt Magyarország sorsát is megpecsételte volna. „Azért tettem, mert felismertem azt a hatalmas veszélyt, amely beláthatatlan következményekkel járt volna hazánkra, egész Európára nézve, de az egész világra is. [...] Én Magyarország sorsát illetően történelmi méretben gondolkoztam, így cselekedtem is történelmi méretű, tartalmú és jelentőségű hatást váltott ki. Nagy volt a tét, de vállaltam a veszélyt is.”³⁴ Szakmai körökben nyilvánvaló volt ezentúl, hogy a NATO nem készült a háborúra, de a szovjet propaganda ezzel szemben fent kívánta tartani a háborús fenyegetettség érzetét; „Évek óta tudtuk, hogy a NATO európai erőinek csoportosítása, rendelkezésre álló erői és eszközei, tartalékai nem alkalmasak arra, hogy Európában támadó hadműveleteket hajtson végre. A NATO csak védelemre volt berendezkedve, védelmi csoportosítás volt. A NATO NEM jelentett fenyegetést sem Európa keleti felére, sem a Szovjetunióra. A NATO agresszivitására vonatkozó demagógiát csak a szovjet propaganda hangoztatta, megmagyarázva Ivánnak és Tatjánának, hogy miért kell állandóan szorosabbra húzni a nadrágszíjat, meg a bugyigumit, ha volt nekik egyáltalán.”³⁵

³¹ Ibid. 68. p.

³² BORHI LÁSZLÓ: *Dealing with Dictators: The United States, Hungary, and East Central Europe. 1942–1989.* Indiana University Press. 2016. 562. p

³³ KOVÁCS KRISZTIÁN: *Az amerikai katonai elhárítás külföldön végzett műveleti tevékenységének sajátosságai a Conrad kémügy tükrében.* In: Szakmai Szemle. 2015. 1. szám.

³⁴ BELOVAI 1998, 392–393. pp.

³⁵ Ibid. 312. p.

Belovai ezen információk jelentőségét felismerve 1978-ban döntött úgy, felveszi az amerikaiakkal a kapcsolatot. „1978 telén elegendő információval rendelkeztem arról, hogy milyen hatalmas értékű és mennyiségű anyagok áramlanak a magyar katonai hírszerzéshez és tudtam azt is, hogy ezek az anyagok szinte azonnal továbbítva lettek a Szovjet Katonai Hírszerzéshez, ott Moszkvában ezeket az anyagokat arra használták fel, hogy kidolgozzák egy sikeres támadás terveit az Európában lévő NATO fegyveres csoportosítások ellen.”³⁶ 1999-ben a Népszavának adott interjújában motivációját illetően megjegyzi továbbá, hogy; „Sokáig mindenki természetesnek vette, hogy milyen eszméért dolgozunk. Aztán egyre inkább érzékelhető volt a szolgálatoknál egy általános ideológiai bomlás. Mi a katonai hírszerzésnél pontosan tudtuk, hogyan élnek valójában a nyugati országokban. Ennek igen bomlasztó hatása volt.”³⁷

1979 őszén áthelyezték a Tájékoztató Szolgálat Katonapolitikai Osztályára, melynek vezetője Demeter György ezredes volt. Az ekkor még Hóvirág fedőnevű anyag felügyeleti jogával Demeter bírt, aki Belovait bízta meg az anyagok kezelésével és az ezzel kapcsolatos feladatok ellátásával. Az anyagok áttanulmányozását követően Belovai feladata volt az iratok tartalmának részletes ismertetése, majd meghatározták számára mely anyagokat készítse elő a szovjeteknek való továbbításra. Az információkra tehát a Szovjetunióknak volt szüksége.

1980 őszén az anyagok visszakerültek elődjéhez, Kovács József alezredeshez, ugyanis ősztől a Hadműveleti Tanfolyam nappali tagozatára járt.

A szándék, mint ismeretes 1978-ban megfogalmazódott már benne, így jogosan vetődik fel a kérdés, mire várt a kapcsolatfelvételt illetően? Ennek oka a magasfokú ellenőrzésben keresendő, mely révén a kapcsolatfelvétel lehetséges módja igen korlátozottnak bizonyult, ami Belovai részéről hosszas tervezőmunkát igényelt; „Tervem végrehajtásához gondosan tanulmányozta az USA Nagykövetség épületének helyét, kapuit és környékét. [...] Megfigyelő személyek videón, illetve fényképezéssel rögzítették az épületbe való ki-és belépő személyeket. Erről a rendszerről tudtam, tehát oda személyesen nem mehettem.”³⁸ „Levelet sem küldhettem, mert tudtam, hogy a BM levelelőző szolgálat figyeli a nyugati követségek postáját. Hasonló volt a helyzet a telefontal; a lehallgatásokkal hamar lebuktam volna. Ezek után bizonyossá vált számomra, hogy itthonról nem érhettem el a célokat. Ezért mindent megtettem, hogy külföldi állomáshelyre kerüljek.”³⁹

A külföldi kiküldetésre végül 1982 őszén került sor, amikor némi lobbieredményeként kihelyezték Londonba; katonai és légügyi attasé helyettes pozícióba; „felkértem Szilágyi István alezredest külszolgálati jövőm egyengetésére, bizony igen sokba kerültek a neki hozott italok, de volt rá pénzem, könnyedén meg tudtam engedni magamnak.”⁴⁰ A pénzt a magánakcióhoz munkaidőn túl a HM Dokumentációs Osztályának végzett angol és olasz nyelvű anyagok fordításából szerezte, és fontos itt kiragadni, hogy mivel ezen tevékenységére a munkahelyi engedély-kérését megtagadták, engedély nélkül végezte. Az érdekkijárást végül sikeres volt; 1981 decemberében külszolgálatra jelölték. Köny-

³⁶ BELOVAI 1998, 172. p.

³⁷ KIRÁDY ATTILA: „Én voltam az első magyar NATO-katona”. In: Népszava. 1999. január 7. 10. p.

³⁸ BELOVAI 1998, 173. p.

³⁹ KIRÁDY 1999.10. p.

⁴⁰ BELOVAI 1998, 142. p.

vében is megemlíti, hogy akadtak olyanok, akik ezt nem nézték jó szemmel (Tóth Tibor nevét említi, aki korábban párttitkár volt), de ezen kritikák végül nem értek célra.

A külszolgálatra való felkészítés 1982 januárjában kezdődött, melynek során feleségét, aki korábban az OTP-fiók alkalmazottja volt és nem ismerte férje foglalkozását, a Katonai Attasé Hivatal rejtjelzőjének képezték ki.

1982 szeptemberében a Belovai család megérkezett Londonba. Eredeti terv szerint fiuk, Tamás kiutazását nem támogatta a szolgálat, mivel veszélyeztette a kinti feladatvégzés sikerességét, de végül az egész család utazott; „*ha nem teszük lehetővé, hogy a gyerekeim velünk legyenek Londonban, akkor én nem vagyok hajlandó Londonba menni külszolgálatra*”⁴¹ – érvelt ezzel kapcsolatban Belovai.

Londonban Hajdú László őrnagy feladatát vette át. Feladata kémkedés volt, a diplomáciai beosztás pedig fedőfoglalkozás; „*Esztergomi ezredesnek*”⁴², a főnökömmé és nekem a központ meghatározta: *évente 1-3 embert kellett beszerveznünk. Olyan személyeket kerestünk, akik gyakran jártak brit katonai objektumokban, brit tiszti iskolában tanultak vagy hadművelési tanfolyamokon vettek részt. Ők ugyanis hozzáférhettek olyan adatokhoz, amelyekre a rezidentúrának szüksége lehetett. Én főként a Katonai Attaséhelyettesi Szövetségnél kerestem valakit, aki a brit haderőről adhat információkat.*”⁴³ Könyvéből megtudjuk, hogy BULCSU fedőnévvel végezte kémtevékenységét, és feladat körét is részletesen ismereti.⁴⁴ A jelenség, miszerint a szocialista tömb országainak diplomatai külszolgálatuk során kémtevékenységet végeztek, mondhatni köztudott volt, erre így hivatkozik könyvében: „*Londonban a diplomáciai életben mindenki tudta, hogy a Szovjetunió és a csatlós szocialista országok diplomatai, főleg a katonadiplomatai kémkednek. Ezt a tényt fogadásokon, úgy viccesen, tréfának szánva, egy-egy alkalommal mindig eleresztette valaki a nyugati diplomataik közül. Persze ilyenkor mi tréfásan visszaverjük az ilyen állításokat, pedig hát igazuk volt. Mi azért voltunk ott, hogy kémkedjünk.*”⁴⁵

Kinti tevékenykedése alatt nem feledkezett meg eredeti célkitűzéséről, folyamatosan kereste a megfelelő célszemélyt, akinek átadhatta a birtokába került információt. Kezdetben angol katonatisztekkel és diplomatakkal próbálkozott, majd az USA légügyi és katonai helyettes attaséjával vette fel a kapcsolatot. „*Nem lehettem teljesen biztos abban, hogy az amerikai katonatiszt nem szovjet ügynök is egyben. De nem tehettem mást, meg kellett próbálnom felvenni vele a kapcsolatot. Már egy éve kerestem a megfelelő embert.*”⁴⁶

Belovai szerint ő volt az első, aki 1984 májusában (könyvében 19-i dátumot jelöl meg) felhívta az amerikaiak figyelmét Conradék tevékenységére, de ezt követően más forrásból is értesültek róla, de így ez már csak megerősítő jellegű volt. A másik forrás, akire a férfi több helyen is hivatkozik *Vlagyimir Vasziljev* őrnagy volt, aki a budapesti Katonai Attasé Hivatalban teljesített szolgálatot. Vasziljevet Belovai letartóztatása utáni évben tartóztatták le, majd hazájában, Oroszországban hazaárulásért kivégezték.⁴⁷

⁴¹ Ibid. 178. p.

⁴² Esztergomi Ferenc ezredes; a londoni Hírszerző Rezidencia rezidense, a Katonai Attasé Hivatal katonai és légügyi attaséja, Belovai felettese londoni külszolgálati ideje során. (BELOVAI 1998, 192–193 pp.)

⁴³ KIRÁDY 1999. 10. p.

⁴⁴ BELOVAI 1998, 200–201 pp.

⁴⁵ BELOVAI 1998, 186. p.

⁴⁶ KIRÁDY 1999. 10. p.

⁴⁷ BELOVAI 1998.

Belovai londoni tartózkodását az akkori nagykövet, *Bányász Rezső* feljelentése szakította meg. A vád szerint egy alkalommal teljesen lerészegedve öngyilkosságot kísérelt meg. Belovai az esetről monográfiájában és a vele készült interjúkban úgy számol be, hogy a nagykövet megrágalmazta őt; „1984. július 9-étől 29-ig feleségemmel balatonkenesei katonai üdülőben töltöttük szabadságunkat. Ez idő alatt jött haza *Bányász*, és jelentett fel *Szücs altábornagynál* a *Katonai Hírszerzés főnökénél*. *Bányász* hamisan vádolt, vélhetőleg csak *Esztergomi ezredessel* való egyre gyakoribb konfliktusaim miatt akartak eltávolítani Londonból.”⁴⁸ Visszaemlékezésében azzal érvel, hogy a diplomáciai élet velejárója volt az italozás, de sosem vitte túlzásba, hiszen semmiképp nem akarta volna hasonló esettel magára vonni a figyelmet, és ezzel együtt veszélyeztetni terve sikerességét. Alternatív magyarázatot is kapunk a történelekről. Belovai visszaemlékezésében ugyanis mindez úgy szerepel, hogy 1984. június 15-én péntek este *Bányász Rezső nagykövet*, és felesége, Irén büfé-vacsorát tartott a nagykövetségen, melyre néhány nagykövetet, és feleségét, köztük Belovaiékát is meghívtak. Az ünnepség apropója *Bányászék* kiküldetésének vége volt, hiszen a párt kinevezte *Bányászt* kormányzóvivőnek. Ezt megelőzően, a délutáni órákban a nagykövet meghívta néhány munkatársát az irodájába egy italra, ahol Belovai 2 pohár whisky-t ivott jéggel, de ahogyan ő fogalmaz; „*ez a mennyiségű vizes ital meg se kottyant*”.⁴⁹ Otthon, amíg a felesége készítette az ételt az esti összejövetelre, férje megivott még egy sört. Napok óta influenzásnak érezte magát, így amíg felesége készülődött, ledőlt egy kicsit pihenni. A feleség úgy látta jónak, ha felhívja a nagykövetet, hogy férje nem érzi jól magát, és arra kérte, kérjen hozzájuk egy orvost. Belovai értetlenkedve fogadta felesége aggodalmát. Miután felkelt, elvonult a fürdőbe, hogy rendbe tegye magát, majd lemenjen a Hyde Parkba egy rövidke sétára még indulás előtt. Eközben *Bányász Rezső* telefonon érdeklődött Belovai egészségi állapotát illetően, melyre a feleség elmesélte, hogy férje erősen tiltakozik a vizsgálat ellen, hiszen nem érzi szükségét. Nyers arra kérte, hogy bírja rá férjét; vizsgálta ki magát. A telefonbeszélgetés után Belovai némi gyözködés után megvárta az orvost, aki este 7 körül érkezett az attasétikár, *Tiszai Gyula* és a BM rezidens *Zentai László* kíséretében. Az orvos megállapította, hogy meghűlt, így végül Belovaiék nem vettek részt a búcsúztatón, melyért hétfőn személyesen is elnézést kért a nagykövettől.

Ezt követően 1984. június 30-án családjával visszatért Magyarországra, hogy éves rendes szabadságát letöltse. Hazaérkezését követően azt parancsot kapta ottani felettesétől, *Mozsik Imrétől*, hogy július 2-án jelentkezzen a Központban, hogy meghatározzák további feladatait a szabadság időtartamára, illetve hogy szakmai beszámolót tegyen kinti tevékenységéről. Majd július 9-én elutaztak a Balatonra, melynek időtartama alatt *Bányász* megtette írásbeli feljelentését ellene. Belovai szerint *Bányász* előzőleg megbeszélhette *Esztergomi ezredessel* a feljelentés tartalmát, „*ismervén azt az iratlan szabályt, hogy aki ellen valamilyen vizsgálat folyt, annak külszolgálatát megszakítják, még akkor is, ha a vádolt személynek igaza van*”,⁵⁰ hiszen szerinte az volt a céljuk, hogy végleg hazahívják.

⁴⁸ KIRÁDY 1999. 10. p.

⁴⁹ BELOVAI 1998, 225. p.

⁵⁰ Ibid. 229. p.

Hazaérkezésük után orvosi vizsgálaton vett részt, majd jelentkezett, hogy készen áll a külszolgálatra való visszatérésre, de Horváth István őrnagy a brit vonal irányítóját tájékoztatta róla, hogy vizsgálat folyik ellene, így nem utazhat Londonba.

A vizsgálat eredményképp fegyelmiben részesítették parancsmegtagadás miatt, mert nem volt hajlandó befeküdni a Központi Katonai Kórház Idegosztályára. Az ügy kivizsgálására összehívott bizottság vizsgálata során végül megállapította, hogy alaptalanok voltak az ellen felhozott vádak, de nem Londonba már nem térhetett vissza. Ezt követően ismét a Tájékoztató Osztályra került. Lebukására 1985. július 10-én került sor. Beszámolója alapján a CIA-val való további együttműködésének a célja az információforrás személyének pontosítása, tehát Conrad leleplezése lett volna.

Arról, hogy milyen információkat adott át az amerikaiaknak, mint már fentebb említésre került, két verzió létezik. Belovai verziója szerint a szivárogtatás tényét közölte a CIA-val, és hogy az általa akkor még nem ismert forrástól milyen anyagok érkeztek a magyar, majd a szovjet hírszerzéshez. *Mozsik Imre* 1995-ban megjelenő könyvében⁵¹ ennél lényegesen nagyobb információmennyiségre hivatkozik, és történetesen azzal vádolja Belovait, hogy saját munkatársairól is közölt adatokat a másik oldalnak. Erre a következőképp reflektál Belovai könyvében: „*Aztán nekem nem kellett átadni semmiféle névsort, mert a Magyar Nagykövetség állománya név szerint ismert volt (és így van ez napjainkban is) az angol Külügyminisztériumban és legfeljebb Magyarországon volt titok, hogy kik teljesítenek szolgálatot Londonban. Feltételül szabtam a CIA képviselőjének, hogy magyar ügynököknek, személyeknek nem szabad, hogy bármilyen bántódásuk legyen, mert ezek a személyek valójában nem önként vállalkoztak a kémkedésre, hanem különböző zsarolásokkal és csalogatásokkal szervezték be őket a Katonai Hírszerző Szolgálat állományába, csak így juthattunk külszolgálatra. Nekem nem a magyarok az ellenségeim, hanem a szovjet megszállók, harcom a Szovjetunió ellen irányul.*”⁵² Mozsik állításai közt szerepel még, és úgy hiszem, ennél a pontnál erre is ki kell térnem, hogy Belovai számos alkalommal szidalmazta a Szovjetuniót, a kommunistákat és a magyar vezetést. Erre vonatkozóan hasonlóan érvel, miszerint ilyesmivel nem vonhatta magára a figyelmet, hiszen; „*Ha én ilyet mondtam volna több munkatársamnak [...], akkor a munkatársak között legalább egy, ha nem több lett volna, aki azonnal elmegy minden lehetséges fórumra, hogy feljelentsen.*”⁵³

Belovai bukását a CIA állományába tartozó magas beosztású ügynök *Aldrich Hazel Ames* 1985 márciusi KGB-hez való átállása eredményezte. Az általa szolgáltatott információk révén a magyar hírszerzés tudomására jutott, hogy a CIA Magyarországon konténert helyez el valaki számára. Belovai letartóztatását követő vizsgálat során felvett jegyzőkönyvben is szerepel, hogy „*más információ forrásból eredően feltételezhető volt*”⁵⁴, hogy konténert helyeztek el valaki számára. Ekkor még nem tudták kire számíthatnak, ezért az akció a Homérosz fedőnevet kapta.

A CIA a konténer elhelyezéséről levélben tájékoztatta Belovait, mely Belovai elmondása szerint Jugoszláviai útjuk napján, június 11-e körül kerülhetett a postaládába,

⁵¹ MOZSIK 1995.

⁵² BELOVAI 1998, 168. p.

⁵³ Ibid. 138. p.

⁵⁴ ÁBTL 3.1.9 V-165079 / 1.

de csak a hazaérkezésük után, július 8-án tudta átvenni, és a körülmények hatására csak 10-én tudta kinyitni. A csomagot a CIA tehát már hamarabb elhelyezhette a Kővirág sor és a Zsurló utca sarkán található kettősvillanyoszlopnál. A kémelhárítás ezidő alatt figyelte a helyszínt, így július 10-én, a vizsgálati anyagok szerint 15:27-kor tetten érték Belovait. A visszaemlékezésből kiderül, hogy halálbüntetésre számított, *„tudtam én ezt már akkor is, amikor kapcsolatba léptem a CIA-jel, de már sokkal nagyobb volt az utálatom az egész kommunista hazaáruló banda iránt, mint a félelemérzetem.”*⁵⁵

Ezen verzió lezárásaként Belovai sorait választottam:

*„Egy katonatisztnek, amíg béke van, de rálátása következtében úgy látja, hogy olyan dolgok, események történnek, amelyek a haza alapvető érdekei ellen vannak és ezek elemzéssel bizonyíthatók, akkor erkölcsi kötelessége olyan lépéseket tenni, amelyek a bekövetkezendő katasztrófát megakadályozzák. Abban az esetben viszont, ha háború van, a hadműveletek megindultak, egy katonatiszt nem tehet mást, mint végrehajtja a parancsokat. Erkölcstelen, ha egy tiszt háború esetén fordul szembe azzal a politikával, amely ellen, ha nem értett vele egyet, békében nem tett semmit. Én lelkiismeretem szerint jártam el, nem tehettem másként.”*⁵⁶

4. A másik Belovai történet

*„Ezek a kémügynökök nem valamiféle 'NATO-lojalitásból' vagy szocialista, kommunista rendszerellenességből, nem szovjetellenességből vállalták azt, amit vállaltak, és ez a konkrét ügyekben az akkori vizsgálati anyagokból egyértelműen kiderül. Az hogy erre másképp emlékeznek az egy dolog- oral history.”*⁵⁷

Jónéhány újságcikk, a korábban citált *Mozsik Imre* könyv, és az általam áttekintett vizsgálati anyagok is egy, az előzőtől több szempontból eltérő kém-történetről tanúskodnak. Belovai könyvében erre a differenciára is reflektál; *„Amiket „vallottam” azok nem voltak igaz tények, a körülmények kényszerítőhatására tettem. Így sikerült feleségemet és fiamat megmentenem attól, hogy a logikát nem ismerő megtorlás miatt ne zárják őket börtönbe.”*⁵⁸ Úgy gondolom ugyanakkor, hogy a teljessége igénye megköveteli tőlem a másik verzió ismertetését is.

A vizsgálati anyagok⁵⁹ alapján a CIA környékezi meg 1984 nyarán szovjetellenes megnyilvánulásai miatt. Ezek alapján, a diplomáciai eseményeken számos alkalommal szóvá tette a Magyarország és a Szovjetunió közti érdekkülönbséget, sőt kikérte magának a két ország azonos megítélését, hangoztatta továbbá, hogy a magyar hírszerzés mindig is magas szakmai színvonalat képviselt, azonban aktuálisan idegen érdekeket szolgált ki.

Ezt követően *Tom Haase* az Egyesült Államok katonai attasé helyettese 1984. június 21-én meghívja lakására csak férfiak számára szervezett büfé-vacsorára ahol *Steve Németh* magyar származású amerikai állampolgár hosszas beszélgetés után felkéri, hogy működjön együtt a CIA-val. Az együttműködésért cserébe kedvező jövedelmet és az

⁵⁵ BELOVAI 1998, 353. p.

⁵⁶ Ibid. 394. p.

⁵⁷ Bálint László nyugalmazott nemzetbiztonsági alezredes. In: Kém(ek)-Elhárító(k). Dokumentumfilm. 2008.

⁵⁸ BELOVAI 1998, 394. p.

⁵⁹ ÁBTTL 3.1.9 V-165079 /1-5.

Egyesült Államokba való kiköltözést és egzisztenciális biztonságot ajánlanak neki, vagy ha úgy dönt, az egész családja számára. Megállapodnak, hogy döntését illetően Tom Haase-en keresztül fog üzeni. Némi gondolkodási idő után 1984. június 29-én Tom Haase által szervezett fogadáson üzen Némethnek, hogy vállalja az együttműködést. A találkozók ezentúl egy erre a célra kijelölt konspirációs lakáson történnek. Az első találkozó időpontjául július 5-ét, 6-át és 7-ét jelölik ki, ennek kapcsán június 30-án, telefonon egyeztetnek. A Belügyminisztériumi jelentés alapján az információk átadására július 5-én délelőtt 11-fél 12 órai kezdettel került sor, mely során Belovai 5 óra alatt kiadott minden birtokában lévő információt köztük a londoni HM és BM rezidentúra személyi állományának adatait, a HM rezidentúra által foglalkoztatott magyar állampolgárok neveit, az általa ismert ügynökök neveit, MNVK 2. Csoportfőnökség szervezeti felépítését, a rezidentúra, és a központ konspirációs technikájának részleteit, a katonai hivatal által használt rejtjelzőrendszert, és a Conrad kémbanda által szolgáltatott anyagok tartalmát. Vallomása ettől valamelyest eltér. Ez alapján ugyanis a CIA-val való kapcsolatfelvétel elején hangsúlyozta Némethék felé, hogy tevékenysége csupán arra terjedhet ki, hogy átadja, milyen információk jutnak el szovjetekhez Hóvirágtól, akiről elmondása szerint munkája során és kisebb-nagyobb munkahelyi tárgyalások során hallott, és akiről nem tudta, hogy az V. hadtest állományába tartozik.

Ezen alkalommal Belovain kívül a konspirációs lakáson tartózkodott; Steve Németh, Tom Haase, valamint William Howard (Bill). Ezt követően július 10-e 13 órára újabb találkozót szerveznek, ahol 4 tekercsnyi mikrofilmet és egy öngyújtónak álcázott fényképezőgépet adnak neki. Legközelebb július 16-án találkoznak, mely alkalomra Belovai munkahelyén lefényképezi a Szigorúan titkos vevőkönyv 90%-át (160-180/200 oldalt), valamint kódolt beérkező táviratot és a megfejtéséhez szükséges gammalapot. Megegyezik továbbá, hogy a vevőkönyvet is lefotózza, melyhez július 17-én újabb filmtekercset kap. Július 25-ei kihallgatás után 2000 fontos havi, amerikai bankszámlára utalt illetményben állapodnak meg, illetve megegyeznek a kapcsolattartás részleteit illetően abban az esetben, ha a szabadság után nem térne vissza Londonba. Erre a célra 5 tablettát kapott, melyek titkosírás előhívását szolgálták – ebből hármat a későbbi házkutatás során megtalálták lakásán. Megállapodnak biztonsági intézkedésként, hogy 1985 januárjától minden hónap utolsó szombatján, vagy ha aznap nem ér rá, következő hét vasárnapján megjelenik az Élmunkás téri aluljáró újságárusánál 10:30-kor és ott várakozik, és egy a bal kezében, címmel kifelé tartott Népszabadsággal jelzi, hogy rendben van. 1985. február, március, április, május hónapokban ezen megállapodás alapján cselekszik. Július 28-án még Howard fogadja, majd július 30-án családjával éves szabadságára utazik.

Végül, mint ismeretes, szabadsága után nem tért vissza Londonba. Erre az esetre is felkészültek, és abban egyeztek meg, hogy a szabadsága után 6 hónappal budapesti képeslapot küld részükre Jozef (máshol Joseph) aláírással, melyre két hónap múlva várhat választ. Ennek céljából március 27-én vagy április 3-án a Városház utcában vesz 10 db Budapestet ábrázoló képeslapot, melyet semleges szöveggel bedob egy Irinyi utcai postaládába. Erre nem érkezik válasz, így 1985. június 19-én újabb képeslapot küld. Ezt követően június 23-án családjával Jugoszláviába utazik. Az amerikaiak válaszelevele, melynek hátoldalán titkosírás tartalmazta a konténer koordinátáit és a további utasításokat (ezen információk előhívására kapta korábban a tablettákat), július 8-án került birtokába, jugoszláviai nyaralásukat követően. Július 10-én váltak kedvezővé a

körülmények a levél tartalmának megismeréséhez (fiát moziba küldi, felesége pedig munkahelyén tartózkodik), majd ezen a napon történt lebukása is. Az akciónak, mely során lekapcsolták, a kémelhárítás a *Horatius* nevet adta.

Az áttekintett Belovai-dossziék egyike tartalmazta a konténer tartalmának pontos leírását is. Ez alapján a csomag többek közt tartalmazott 1 db Sony típusú rádiókészüléket elemekkel és tartozékokkal, utasításokat rádióüzenetek vételéről és titkos üzenet írásáról, kódjelmagyarázatot, az általuk küldött titkos üzenetek dekódolásának pontos menetét tartalmazó leírást, összekötetési tervet és 40 ezer forint értékű használt bankjegyet (33 db 1000 forintos és 14 db 500 forintos bankjegy formájában). Ezek alapján úgy tűnhet; a CIA és Belovai együttműködése huzamosabb időre szólt (volna).

Belovai védelmében gyakorta felmerül, hogy nem pénzért hajtotta végre cselekedetét. Visszaemlékezéséből is kiderül, hogy Londonban 2000 fontot kapott az általa átadott információkért (2. melléklet), de hazautazása előtt nem tudta volna elkölteni az összeget, így 1500-at visszajuttatott kapcsolattartóihoz. Az 500 font egy részét, pedig a házkutatás alatt megtalálták lakásukon. Fedőneve Scorpion című könyvében a konténerben talált összeg kapcsán úgy érvel, hogy ezzel a pénzzel nem terhelhető, mert nem volt tudomása róla.

A konténer tartalmazott továbbá egy Belovainak címzett szívélyes hangvételű levelet is, mely egyértelműen utal CIA-val való kapcsolatára, illetve egy 12 kérdésből álló listát, melyekből szeretnék kiemelni néhány elemet. Az első kérdés Conradra vonatkozott, miszerint az V. hadtest vagy hadsereg ügynök még mindig a seregben szolgál-e. Ez alapján, Hóvirág kapcsán Belovai tudomásukra juttathatta, hogy az V. hadtest állományából származik az infó, ami ellent mond a férfi korábbi vallomásával. A lista javarészt a magyar hírszerzésre vonatkozó kérdéseket tartalmazott, mint hogy tartózkodnak-e kollégái külföldön, közülük kit tekint beszervezhetőnek illetve, kérik, hogy juttassa tudomásukra az összes nyugatra beosztott hírszerző tiszt és kooptáló egyén nevét, illetve hogy vázolja fel a szolgálatok aktuális komponenseinek nevét, címét, főnökeinek nevét és rendfokozatát.

Belovai feleségét, *Belovai Istvánnét*, leánykori nevén *Dalmadi Szilviát* 1985. szeptember 19-én szintén őrizetbe vették azzal az indoklással, hogy Londonban részt vett egy amerikaiak által szervezett találkozón és még abban az évben segítette férjét egy levél Angliába való feladásával, így cselekménye alkalmasnak bizonyult a Btk. 147. § /1/ bekezdésébe ütköző kémkedés büntetéhez segítségnyújtás alapos gyanújának megállapítására. A vele készített vallomásokban szereplő részletek új értelmezést kínálnak férje ügyét illetően. Ezek alapján nem tudta milyen kapcsolatban áll férje az amerikaiakkal, így nem tudott férje CIA-val való kapcsolatáról, valamint az ellenszolgáltatásról sem, csupán az Egyesült Államokba való kiutazás lehetőségéről valamit arról, hogy férjének valamely nem megengedhető kapcsolata van.

1984 májusában repülőgépbemutatóra menet avatta be feleségét *Németh Steve*-vel való kapcsolatának fontosabb részleteibe, majd megkérdezte feleségét, mit szólna, ha az Egyesült Államokba költöznének. Felesége ellenezte az ötletet. *Tom Haase* és *Németh* ekkor megkérték Belovait, hogy hívja el feleségét a lakásra, hátha nekik sikerül meggyőzniük az asszonyt. A lakáson egy *Bill* nevű férfi is jelen volt. A beszélgetés során Belovainénak kételyei voltak a kinti egészségügyi ellátás, és munkalehetőségek kapcsán, melyeket a beszélgetés során sem sikerült elosztatni. Később Belovai esti sétáik

közben többször 'félig vicceskedve' hozakodott elő a dologgal, de rendre visszautasító választ kapott feleségétől.

Belovainé mikor kiderült, hogy nem térhetnek vissza Londonba a férjével szemben indított vizsgálat okán, fiával 1984. október 5-én visszautaztak a csomagokért, mely útközről október 11-én tértek vissza. Belovai megkérte feleségét, hogy Londonból küldjön el egy levelet *Németh és Tom Haase* részére, azzal az üzenettel, hogy jól van, és később keresni fogja őket. Az asszony elmondása szerint nem adta fel a levelet, azzal a céllal, hogy véget vessen férje tiltott, és általa legkevésbé sem támogatott tevékenységének. Belovainak azt a tájékoztatást adta; teljesítette kérését.

A vallomások tartalmukat tekintve, (a levél sorsát illető történet kivételével), nem különböznek Belovai vallomásaitól. Végül megrovással 1985. október 24-én megszüntetik a nyomozást ellene.

A vizsgálati anyagokból kiderül továbbá, hogy Belovai-ügynek van három további érintettje, akikről a cikkek, interjúk, filmek egyike sem számol be, pedig véleményem szerint kulcsfontosságúak lehetnek. Ők úgy kapcsolódnak a történethez, hogy Belovai szabadságról való hazatérését követően önszorgalomból további információk gyűjtéséről döntött, hogy ezeket később átadhassa az amerikaiaknak, amint sikerül ismételen kapcsolatba kerülniük. Az ebből a célból készített feljegyzéseit a hivatali egyenruhájának belső zsebében a házkutatás során megtalálták. A feljegyzett infók közt szerepeltek török, olasz követségég rádió-táviratainak megfejtései; valamint olasz, kanadai ügynökök, és egy beszerzésre előkészített NSZK állampolgár adatai. Utóbbi információkat a következő három személytől szerezte:

Az első ilyen személy *Kovács Ferenc őrnagy*, aki ellen államtitoksértés miatt indult vizsgálat 1985-ben. Beloval 1976-ig munkatársak voltak, majd Kovács a SETAF-nál (Dél-Európai Alkalmi Harci Kötelék) teljesített szolgálatot. Belovai hazatérését követően egyre sűrűbben látogatta egykori munkatársát, Kovács későbbi vallomása alapján abból a célból, hogy felmérje, min dolgozik éppen, majd egy alkalommal a gyanútlan Kovács egy igen magas minősítéssel ellátott anyagba engedte betekinteni bizalmasát, ezáltal az USA fegyveres erőire vonatkozóan szolgáltatott ki számára államtitkot. Végül fegyelmi fenyítésben részesült tetteért.

Kelemen Lajos őrnagy kapcsolata az ügygel hasonló természetű volt. Ő 1984-ben ismeri meg Belovait, majd 1985 márciusában követi el az államtitoksértést. Akkori munkatársa reggeli kávézás közben látogatja meg irodájában, és beszélgetés közben Belovai betekintést kér tőle a COCOM anyagba, miközben naptárában felfigyel egy bejegyzésre, melynek részleteire rá is kérdez Kelemennél. Kelemen elmeséli neki, hogy Steve L. Fóti, akinek neve szerepel a naptárban egy kanadai ügynök, akinek beszerzése folyamatban van. A vizsgálat Kovács esetéhez hasonlóan fegyelmi fenyítéssel végződik.

A harmadik személy; *Dr. Radó István alezredes*, aki 1985 áprilisában 24 órás szolgálatot teljesített Belovaival. Egy órás szünete alkalmával asztalán felejtette szigorúan titkos minősítésű munkafüzetét, mely Gelencsér Jenő Tibor NSZK-ba élő magyar állampolgár beszerzésének részleteit tartalmazta, melyet a pihenőidő alatt Belovai kijegyzetelt. Az ügy fegyelmi fenyítéssel végződik.

A Belovai-akták tartalmazzak továbbá egy motivációs jegyzéket is. Ez alapján Belovait munkahelyén érzett mellőzöttsége, a szovjetek iránti gyűlölete és a pénzszerzés lehetősége sarkallták az amerikaiakkal való kapcsolatfelvételben.

Olvasható még a Hadügyminisztérium által készített jellemzés is (1. melléklet), amelyből egy közepes képességekkel rendelkező, ámbar kiemelkedő szorgalma révén igen eredményes, s az egyéni érvényesülés valamint a kitűnés, és az egzisztenciális biztonság garanciája által motivált egyén jelleme rajzolódik ki.

Ezeket erősíti meg a londoni rezidentúrán rezidens helyettesi pozíciót betöltő *Tisza Gyula őrnagy* Belovairól szóló véleménye is. Ebből az anyagból kiderül; egykori munkatársa úgy véli; nem eszmei meggyőződésből vállalta el Belovai a CIA megbízatását, sokkal inkább arról lehetett szó, hogy az amerikaiak tanulmányozása révén sikeresen kiismerték gyengepontjait, melyek alapján alkalmasnak vélték a beszerzésre. „*Ehhez személye, viselkedése, fecsegő magatartása, sértődöttsége megfelelő alapot adhatott.*”⁶⁰ Tiszai beszámolója alapján Belovait sértette, hogy ilyen hosszú idő után kerülhetett csak külszolgálatra, de már igen korán jelentkeztek nála a kiképzésénél tapasztalt hiányosságai. A BM Összefoglaló jelentése is utal erre; „*Szakmai munkáját Londonban a jelentés és protokoll feladatok tekintetében megfelelően, a kapcsolatépítés és kapcsolattartás, valamint rejtjelző feladatok terén nem megfelelően teljesítette.*”⁶¹ Tiszai jellemzése alapján mindennapi munkáját hiányosságaiából adódóan sorozatos konfliktusok jellemezték, mivel munkatársai nem merték önálló feladatokkal megbízni. Ezzel szemben megjegyzi, hogy Belovai önmagát igen sokra értékelte, ezentúl fontoskodó, kapkodó stílusa, és felszínes feladatvégzése megnehezítette a vele való együttműködést. Az előbb is említett Összefoglaló jelentés szerint italozásai, illetve az olyankor tapasztalható illetlen, szovjetellenes megnyilvánulásai miatt felettese *Esztergomi ezredes* négy alkalommal szabott ki rá figyelmeztetést (utolsó alkalommal öngyilkosságra utaló viselkedése okán), és több alkalommal kérte a központtól Belovai visszahívását, mert véleménye szerint a férfi alkalmatlan volt az attasé-helyettesi pozíció betöltésére.

Mozsik Imre- Hírszerző voltam Amerikában című munkájában szintén a második verzióra erősít rá. Belovait feltűnően szorgalmas, már-már túlkompenzáló „*güzüként*”⁶² mutatja be. Mozsik szerint Belovait gyermekkorában elszenvedett nélkülözése, és az ebből való kitérés permanens vágya motiválta mindennapjai során. A hihetetlen munkatempó, és tenniakarás Mozsik beszámolója szerint zárkóztatta tette a férfit, akinek „nem maradt ideje arra, hogy tisztársaival normális munkatársi viszonyt alakítson ki. Mozsik ezen túlmenően beszámol Belovai alkalmanként tapasztalható túlzott italfogyasztásáról, és ilyenkor jelentkező szélsőséges politikai megnyilvánulásairól. A beszámoló alapján kijelentéseiben hajlamos volt olyan messzire is menni akár, hogy meglengesse átállását egy esetleges külszolgálatra való kihelyezés során. Ezzel értelemszerűen kiváltotta az MSZMP alapszervezetének ellenszenvét, így mikor valóban sor került a kihelyezésre, azt csupán a párttámogatás hiányában sikerülhetett véghezvinni.”⁶³

Külszolgálatra során „*munkáját a rá jellemző szorgalommal végezte, láthatóan be akarta bizonyítani, hogy rászolgált a külföldi kihelyezésre. Rövid idő elteltével kitüntetést kapott, majd magasabb fizetési fokozatba sorolták*”⁶⁴ Mozsik, írásában beszámol arról is, hogy bizonyos idő után Belovainál ismét jelentkeztek az alkalmankénti italozá-

⁶⁰ ÁBTL 3.1.9 V-165079 /1-5.

⁶¹ ÁBTL 3.1.9 V-165079 /1-5.

⁶² MOZSIK 1995, 13. p.

⁶³ Ibid. 15. p.

⁶⁴ Ibid. 16. p.

sok, és az ekkor tapasztalható rendszerkritikus erőszakos megnyilvánulások, mellyel kezdetben a belügyi rezidens, majd a CIA tippkutatójának figyelmét is magára vonta. Mozsik állítja, Belovait a CIA szervezte be, mely ellentétes a férfi azon állításával; ő kereste fel megbízóit. Az újdonsült kapcsolatról a központ nem sejtett semmit, egészen Belovai öngyilkossági kísérletéig. Mozsik visszaemlékezésében említi, hogy a nagykövet Belovai feleségével is beszél az esetről, aki ekkor elpanaszolja férje alkoholproblémáit, egyre gorombább viselkedését, és ismétlődő rémálmait. Mozsik ekkor kerül közvetlen kapcsolatba Belovaival, és vizsgálatba kezd. Akkori sejtése szerint, „a Belovainál tapasztalt „tünetek” megegyeztek azokkal a tünetekkel, amelyeket a kényszerítés, az erőszak hatására beszervezett ügynököknél lehet időnként tapasztalni”.⁶⁵ Mozsik a vizsgálat során semmi kivételetet nem talál, kivéve Belovai attaséjelentését, melyben arról számol be, hogy július-augusztus hónapokban több alkalommal meghívás alapján látogatást tesz az amerikai katonai attasé hivatalában. A jelentés ugyanakkor nem tért ki a látogatás részleteire. Mozsik ekkor a javaslattal állt elő, hogy Belovait szabadsága alatt kötelezzék a Katonai Központi Kórház idegosztályán történő pszichiátriai vizsgálatra. Belovai nem ment bele a vizsgálatba, melyért fegyelmi eljárást indítottak ellene, s melynek folyamányaként nem utazhatott vissza Londonba. Mozsik kiemeli, Belovai üvöltve fogadta ez utóbbit.⁶⁶

Összességében megállapítható, hogy a két verzió igen ellentmondásos módon taglalja az ügy részleteit. Az egyik alapján Belovai maga keresi meg a CIA-t, hogy megakadályozza a III. világhégés bekövetkeztét. Ezzel szemben Belovai, és felesége összecsengett vallomásai, a jegyzőkönyvek, a bírósági ítélet indoklása, a kapcsolódó tanúvallomások, és a motivációs jegyzék, valamint a vélemények, és Mozsik visszaemlékezése által felvázolt karakter egészen más szájízt maguk után.

5. Az ügy utóélete

A rendszerváltást követően mindkét verzió megszervezte a maga értelmiségiekből, szakértőkből, újságírókból, vagy egyszerűen a téma iránt érdeklődőkből álló táborát. Az ügyben felmerülő véleményekből a teljesség igénye nélkül szeretnék néhányat ismertetni.

A korábban is említett Kém(ek)-Elhárító(k) című dokumentumfilmben felszólal *Okvát Imre*, történész, aki tagadja a III. világháború kitörésének lehetőségét. *Bálint László* is ehhez az állásponhoz csatlakozik, ugyanis szerinte sem volt a Szovjetunió abban a helyzetben, hogy egy, a Belovai által olyan sokat hangoztatott atomháborút kirobbanthasson. Hozzáteszi még, hogy a rendszer összeomlásának jelei már ekkor jelentkeztek, tehát magától megtörtént volna, Belovai szerepét ebben nem tekinti akkora jelentőségűnek.⁶⁷

Dr. Kőszeg Ferenc, egykori SZDSZ-es országgyűlési képviselő, a Magyar Helsinki Bizottság alapítója, egyike volt azoknak, akik Belovai mellé álltak. Tanulmányomban később részletesebben foglalkozok vele, most csupán megemlíteném, hogy véleménye

⁶⁵ MOZSIK 1995, 20. p.

⁶⁶ Ibid. 27 p.

⁶⁷ KISS 2008.

szerint, Belovai nem követett el hazaárulást, tevékenységét az ellen az államberendezkedés ellen követte el, amely a rendszerváltással megbukott, ezáltal felmenthető.⁶⁸

Prof. Dr. Bokor Imre több ízben foglalkozott Belovai ügyével. Az exkém halálakor megjelent nekrológiájában így értékeli Belovai tettét: „*Belovai István beosztásánál és felkészültségénél fogva megismerte, valamint megértette ezeknek az okmányoknak a szovjet háborús terveit segítő jelentőségét, és hazánkra, valamint Európára, sőt az egész világra kiható veszélyét. [...] Belovai őrnagy számára világossá vált, hogy milyen hadászati előnyökhöz jutott a Szovjetunió a Conrad-féle anyagok révén, és azt is jól érzékelte, hogy mi lesz a magyar hadsereg, valamint Magyarország sorsa, ha a szovjetek háborút kezdenek a NATO ellen.*”⁶⁹

Érvelése szerint Belovai nem követett el hazaárulást, ugyanis nem ellenszolgáltatás fejében adott át információkat, társait nem árulta el és tettét egy magasabb cél vezérelte; megakadályozni szovjet agresszióval kikényszerített atomháború kitörését, valamint a fennálló politikai rendszer bomlasztásával előidézni a rendszerváltozást.

Mádl Ferenc államfő, 2000. december 4-én Belovainak címzett levelében azt írja: „*Az Ön ügye ugyanis nem ítéltető meg pusztán jogi vagy politikai kérdésként, hanem csak annak erkölcsi, jogi, politikai és történelmi aspektusait együttesen tekintve bírálható el.*”⁷⁰ Majd 2000. december 4-én Mádl a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól kegyelemben részesítette Belovait.

A Kapu 2009-ben beszámolt arról az esetről, amikor a *Deák Ferenc Polgári Internetes Kör* és támogatói petícióval fordultak az Országgyűléshez, melyben a „harmadik semmisségi törvény (1992. évi XI. tv) olyan értelmű módosítását kéri a T. Háztól, amely megteremtené a jogi háttérét a mindmáig „kémkedés és hazaárulás” vádjával elítélt *Belovai István* alezredes teljes rehabilitációjához.”⁷¹

Miként e rövid szemelvényből is kitűnik; Belovai megítélése egészen heterogén képet mutat.

Belovai István nem az egyetlen, aki a rendszerváltás előtt a 'másik' oldalnak szolgáltatott információkat. *Rimmer Gábor, Halmi Zoltán, Bencsik Mihály, Vadász Miklós*, valamint fia, *ifj. Vadász Miklós* esetéről összességében elmondható, hogy igen unikálisnak számítanak a maguk nemében, de részletesebb áttekintésük során számos közös jegyet mutathatnak Belovai ügyével. Mind az öt történet külön tanulmányt érdemelne, most egy rövidebb, de a hasonlóságokat tökéletesen szemléltető áttekintést eszközölnék.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Sokkaljobb (2018) <https://www.sokkaljobb.hu/content/elhunyt-belovai-istv%C3%A1n-%E2%80%93-bokor-professzor-nekrol%C3%B3gia>

⁷⁰ GERGELY ATTILA: *Kegyelem vagy rehabilitáció.* In: Kapu. XVIII/5 73–76. pp.

⁷¹ *Felhívás a magyar Országgyűléshez, az Országgyűlés valamennyi képviselőjéhez.* In: Kapu. XXII/2 102. p.

III. További hazai esetek ismertetése

1. Rimner Gábor

Rimner sorsközösségük révén, Belovai egyik barátjának vallotta magát. A két férfi 1990-ben, *Halmi Zoltán*, valamint *Vadász Miklós és ifj. Vadász Miklós* társaságában együtt szabadult *Göncz Árpád* elnöki kegyelme révén.

Rimner esetében egy civil emberrel találkozunk, így kevésbé beszélhetünk átállásról, hiszen nem szolgálta eredendően egyik oldalt sem. A továbbiakban az ő esete kerül bemutatásra.

Rimner Gábor 1954-ben született, Budapesten. Édesapja a Műegyetemen várományosa volt egy tanszékvezetői pozíciónak, amit végül nem kapott meg. Ezt követően egy svéd mérnökkel megpályázta az etióp fővárosban felépítendő kongresszusi palota megtervezését, melyet az UNESCO hirdetett meg. A fődíj négy éves ösztöndíj volt Törökországba, vagy Szudánba. Rimner visszaemlékezése szerint Édesapja könnyen döntött: „*Akkor inkább Szudán, mert az messzebb van.*”⁷² A 4 évből aztán 8 év lett.

Rimner erősen kommunista-ellenes családi környezetben szocializálódott. Rimner története alapján Édesapja kommunisták, oroszok iránti félelme haragot, fölháborodást váltott ki belőle; „*Hiszen ha ennyire utálatos valami, ha ennyire rossz, az ellen kiabálni kell, az ellen tenni kell, nem pedig megijedni.*”⁷³ Közben az ottani trend is efelé terelte; amerikai, antikommunista filmeket nézett, újságokat olvasott. Az évek alatt belénevelődött tehát, hogy; „*Minden, ami kommunista az rossz, és minden, ami nyugati az jó.*”⁷⁴

A fordulat akkor következett, amikor tizennyolc éves korában felkereste a kartoumi amerikai követséget, hogy elcserélje stockholmi ösztöndíját amerikaiakra, a kaliforniai UCLA egyetemre.

Az ottani kulturális-és sajtóattasé (Carol Ann Roel), mikor megtudta, hogy egy magyar fiatalember kereste fel őt, megkérdezte tőle, hogy miért nem akar visszamenni hazájába inkább, Magyarországra. Rimner válaszul kifejtette nemtetszését az akkori rendszert illetően. Ekkor a hölgy egy másik szobába terelte, melyről tudta, hogy nincsen lehallgatva, és felfedte előtte, hogy ő többek közt az amerikai hírszerző szolgálatnak is dolgozik, és megkérdezte a fiatal Rimmertől; nem szeretne-e együttműködni; 1972-ben beszervezte a CIA (Központi Hírszerző Ügynökség). Se a szüleivel, sem a barátaival nem beszélt erről.

Szabad Föld 2016-os cikkében így vall tettének motivációjáról: „*Gyerekként szégyelltem, hogy az édesapám suttogva mer beszélni a rendszerről, mert fél. Meg akartam mutatni, hogy én bátor vagyok. Ezt használták ki az amerikaiak, akik kiképeztek. Szinte dagadt a mellem a büszkeségtől 18 évesen, persze ezt titkoltam.*”⁷⁵

Rimner igazán hitt abban, hogy tevékenységével hozzájárul a magyarországi „áldatlan állapot” megszüntetéséhez. Letartóztatását követően csak az édesapja láthatta egyszer, aki megkérdezte tőle, miért tette. Annyival indokolta: „*Mert ezt tartottam helyes-*

⁷² PAPP GÁBOR ZSIGMOND: *Kémek a porfészekben- Rimner Gábor története*. Dokumentumfilm. 2009.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ PALÁGYI EDIT: *Ricin a bolgár esernyőben*. In: Szabad Föld. 2016. december 23. 18. p.

nek”.⁷⁶ Másból,⁷⁷ a fiatalokat általában jellemző kalandvágyról, kíváncsiságról is beszélt, mint motivációs tényezőről.

Kiképzése Görögországban folyt. Először egy pszichológiai teszten kellett részt vennie, szexuális beállítottságáról kérdezték, hogy ezzel ne lehessen a későbbiekben terhelni, majd fegyverszakértő mellé került, végül egy ex budapesti diplomatát küldtek hozzá, aki a kapcsolattartás részleteiről tájékoztatta Rimmert. *„Foglalkozott velem pszichológus, megismertettek a szovjet arzenállal, megtanították a konspirációs kapcsolattartás szabályait, fényképezőgépek, mikrofilm-leolvasók használatát. Az utóbbi eszközöket Görögországban kaptam meg, a kétszer egy centis leolvasót például egy Amerikában előkészített szudáni tör markolatában rejtették el (házkutatás során előkerült), onnan csempésztem haza.”*⁷⁸

Kiképzését követően Bulgáriából utazott Ferihegyre, hiszen ha egy másik poszt-kommunista országból érkezett valaki, kisebb volt az esélye az átkutatásnak. Eleinte semmi feladatot nem kapott; *„Konkrét feladatot az elején csak annyit kaptam, hogy ne csináljak semmit, üljek a számra, kuss van magyarul, és időnként küldjek nekik egy-két jelentést; félévente, évente hogy 'kösz jól vagyok, nem történt semmi'.”*⁷⁹ Később be kellett volna épülnie a Honvédelmi, a Belügy- vagy a Külügyminisztérium apparátusába, felelős beosztásba lehetőség szerint. Erre azonban nem volt szükség, azt mondja; *”tálcán érkeztek hozzá az információk”.*⁸⁰ Hazaérkezését követően kiderült ugyanis, hogy a Belügyminisztérium Szolgálati Útlevel Osztályán éppen arab tolmács hiány van. Kapott a lehetőségen, és elvállalta az útlevelek arabosítását, közben pedig egy külkereskedelmi vállalatnál helyezkedett el.

A legjelentősebb információra a külkereskedelmi vállalatnál tett szert; *„Bulgáriából importáltunk acél tartólemezeket, melyeket egy itthoni szovjet bázisra továbbítottunk.”*⁸¹ Feltűnt neki, hogy az acélszerkezetek nem illettek a külker vállalat profiljába, mely főleg elektronikai cikkeket forgalmazott. A bázisponton olyan szállítóeszközöket látott, melyekről megtanulta korábban, hogy kizárólag interkontinentális ballisztikus rakéták hordozására alkalmasak; *„Nyilvánvaló volt, hogy hazánkba nukleáris töltetű szovjet rakétákat telepítettek, és erről tájékoztattam szovjet megbízóimat.”*⁸² Megbízói nem akartak neki hinni, úgy gondolták biztosan téved. Csak miután az utolsó szovjet katonák is elhagyták az országot, írt arról a sajtó, hogy Magyarország rakétatámaszpont volt. Addig a magyar vezetés is tagadta a dolgot. Nyolc éven keresztül írta jelentéseit. Ezidő alatt mikrofilmeken küldték számára az utasításokat. Ezek Budapesten feladott levél szövegének egyes betűjének hurkába voltak beleágyazva.

Végül 1981-ben tartóztatták le. Lebukását ex-barátnőjének köszönhette, aki szakításukat követve egy közös rendőrismerősnek felvetette, hogy az araboknak kémkedik. Addig-addig mondogatta, míg a rendőr ismerős jelentést írt az esetről,- Rimmer szerint féltette munkáját-, majd a jelentés felkeltette az elhárítás figyelmét is. Megfigyelték,

⁷⁶ FÉDERER ÁGNES: *Egy volt kém-közügyektől eltiltva* In: Népszabadság. 1998. november 4. 10. p.

⁷⁷ KÖVÁRI ANDRÁS: *Akit a CIA beszervezett.* In: Ifjúsági Magazin 1984. január 1. 12. p.

⁷⁸ CSONTOS TIBOR: *Szoba-konyhás CIA-kém.* In: Szabad Föld. 2009. május 22. 7. p.

⁷⁹ PAPP 2009.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

⁸² CSONTOS 2009. 7. p.

bedrótozták a lakását (ágyánál lévő konnektorban rejtették el a lehallgató-készüléket), és letartóztatták.

Első fokon 10 évre ítélték el, végül 12 évet kapott „*a Magyar Népköztársaság terhére állami és katonai titok tekintetében huzamosabb időn keresztül, kémszervezet tagjaként elkövetett kémkedésért*”⁸³. Végül 1990-ben negyedelés kedvezményel szabadult.

A bírósági iratokban szerepelt, hogy pénzért kémkedett. Elbeszélése alapján, Rimner 25 ezer forintot fogadott el összesen, melyet főleg belügyi kapcsolatai ajándékaira szánt. Beszervezésekor elmondása szerint megkérdezték tőle, hogy mekkora fizetésre gondolt, de úgy reagált: „*Mondtam, nem érdekel pénz, mindenem megvan.*”⁸⁴

A róla készült film (*Papp Gábor Zsigmond: Kémek a porfészekben*) rehabilitálása érdekében tett lobbizást képezte. 1992-ben sajtókampányt indított a rehabilitálása érdekében, de elmondása szerint leállították. Hét évvel később ismét a nyilvánosság elé állt *Halmi Zoltánnal*. A Kurír 1998. április 1-jei számában olvasható, hogy a The Washington Times is beszámolt Rimner esetéről, továbbá: „*Jogainak helyreállítására több kegyelmi kérelmet is benyújtott, eddig eredménytelenül. Most az amerikai szenátushoz akar fordulni, hogy mind az idáig ne ratifikálják Magyarország csatlakozását az Északatlanti Szervezethez, amíg a hatóságok teljes kegyelemben nem részesítik azokat, akik a kommunista időszakban a NATO javára kémkedtek.*”⁸⁵

Népszabadság 1998. november 4-i számában közölt vele interjút. Ott úgy nyilatkozott: „*Furcsa hogy ebben a rendszerben, a NATO-csatlakozás időszakában olyan dolgokért bűnhődöm, amelyek tulajdonképpen a rendszerváltást segítették. Így már teljes rehabilitációt, büntetlen előéletet kérek. Szeretnék egyenjogú állampolgár lenni.*”⁸⁶

2002 júniusában a Magyar Nemzetnek adott interjújában ezen igényével kapcsolatban már csak úgy nyilatkozik: „*En már semmi más nem akarok, csak azt, hogy legalább ugyanabban a megítélésben részesülhessek, mint az egykor szovjet érdekeket kiszolgáló kommunisták. [...] Csak annyit kérek, hogy ha ilyen jó gyerekek vagyunk, és elfelejtettük azt, amit ők 40 éven át ezzel az országgal műveltek, akkor ugyan felejtsek már el azt, amit mi tettünk ellenük.*”⁸⁷

2001-ben a katonai bíróság kimondta: *Rimner Gábor* nem tekinthető büntetett előéletűnek, majd a katonai ügyészség megfellebbezett a döntést illetően, végül a Legfelső Bíróság megállapította, hogy a bíró döntése helyes volt, mikor Rimner priuszát törölte. Ugyanakkor ez sem hozta meg a várt eredményét, hiszen erkölcsi bizonyítványában továbbra is büntetett előéletűként jegyezték.

2015. október 14-én megjelent Magyar Nemzet beszámolt arról, hogy „*Ismét-már ötödszörre-is beadja rehabilitációs kérvényét Áder János köztársasági elnöknek a legismertebb magyar CIA-kém (Rimnerre utalnak).*”⁸⁸

A sajtóban több helyen megjelent *Rimner, Halmi Zoltán* halálát magyarázó teóriája.⁸⁹ Halálát megelőzően tv-interjújún vettek részt mindketten, és az interjút követő na-

⁸³ FÉDERER 1998. 10. p.

⁸⁴ CSONTOS 2009. 7. p.

⁸⁵ SZILÁGYI ROLAND: *A kém az kém?* In: Kurír 1998. április 1. 5. p.

⁸⁶ FÉDERER 1998. 10. p.

⁸⁷ TÓTH SZABOLCS TÖHÖTÖM: *Kémek, akik szerettek minket.* In: Magyar Nemzet Hétvégi Magazin. 2002. június 22. 21. p.

⁸⁸ *Budapest tele van külföldi kémekkel?* In: Magyar Nemzet 2015. október 14. 2. p.

pokban *Rimnernél* is rosszullét jelentkezett. *Halmi Zoltán* szívinfarktusban halt meg. Rimner elmélete szerint az interjú előtti kávéhoz szervírozott kockacukor tartalmazta a szívinfarktus-tüneteket okozó szert, tehát úgy véli; Halmi halálát mérgezés okozta.

1992-ben az amerikai illetékesek felajánlották neki is (Belovaihoz hasonlóan), hogy költözzön ki az Egyesült Államokba, de nem akart. Indoka, pedig: „*A Kádár-rezsim alatt lett volna okom elhagyni Magyarországot, de most hogy egy –szerintem formailag-szabad, demokratikus köztársaságban élhetek, már nincs.*”⁹⁰ Kérte, hogy inkább az itteni ügye előrébbvitelét segítsék, de azt a választ kapta; abban nem segíthetik, mert az a magyar belügyekbe való beavatkozást jelentené.

2002 óta vehet részt a közügyek gyakorlásában, előtte választójoggal sem rendelkezett. Nyelvórákból él. Hazáért Erdemrenddel tüntette ki 2008-ban a Politikai Foglyok Országos Szövetsége.

A Szabad Föld című lapban, 2009. május 22-én megjelent interjúban kérdezték tetteinek jelentőségéről:

„*Az Ön életéről szóló film címe Kémek a porfészekben (Papp Gábor Zsigmond filmje). Valóban poros kis kém volt egy poros kis kémfészekben?*”

„*Ez volt az igazság. [...] egyetlen lényeges dologra hívtam fel az amerikai katonai hírszerzés figyelmét. Ez a tétel azonban csak másfél sor volt a vádiratomban. Az összes többi piti kis információ volt, mégis államtitoknak számított. Minél inkább szégyelltek valamit, annál szigorúbb katonai és államtitoknak minősítették.*”⁹¹

A Los Angeles Times által 1998 júliusában közölt cikkben Rimner így nyilatkozott: „*Minden negatív körülmény ellenére, ha újrakezdehetném az életemet; ugyanígy dönténék. Meggyőződéselem, hogy helyesen cselekedtem.*”⁹²

2. Halmi Zoltán

„*Minden idők legeredményesebb CIA ügynöke*” és a „*legkártékonyabb kém*”⁹³ egyszemélyben.

Halmi egyike volt annak az utolsó 4 rabnak (*Belovai István, Vadász Miklós és fia ifj. Vadász Miklós, valamint Halmi Zoltán*), akik 1990. szeptember 7-én egyéni kegyelemmel nyerték vissza szabadságukat.

Halmi Zoltán 1933-ban született. Hányatott sorsú gyerek volt. Édesapja vezérkari főhadnagyként a II. hadsereg 2. hadtestparancsnokságán pecsétörtisztként teljesített szolgálatot. 1943. február 1-jén a Don-kanyarban Krasznaja Olimnál fogságba esett, majd mielőtt le adta volna fegyverét, fejbe lőtte magát.

⁸⁹ Hvg (2018) <http://hvg.hu/itthon/20050316kemugyek>

⁹⁰ CSONTOS 2009. 7. p.

⁹¹ Ibid.

⁹² After Cold-War Spying for the West, Hungarian 007 Seeks Rehabilitation. In: Los Angeles Times. 1998. július 26. Eredeti szöveg: "Despite all the negative aspects, if I could start my life again, I would make the same decisions," he says. "I'm convinced that what I did was right."

⁹³ BATA PÁL: *I CIA*. In: Népszabadság. 2002. július 25. 10. p.

Édesanyja ekkor barátnőjére bízta, azzal hogy rendezni akarja anyagi körülményeit, de végül nem jelentkezett, így a nő beadta a Budapesti Gyermekekmenhelyre. Több nevelőszülőnél is megfordult. Halmiék 1948-ban fogadták örökbe

1949-ben Sztálin születésnapján megkapta esztergályos segédlevelét. Ugyanebben az évben, mint az ország legfiatalabb élmunkását felvették a pártba. 1950-ben kiemelték, és a MÁVAG DISZ-bizottságának munkatársa lett, ezt követően 3 hónapos DISZ-iskolát is elvégezte.

1951 nyarán behívták a pártbizottságba, és közölték vele, hogy csak úgy kerülheti el a sorozást, és gondoskodhat idős nevelőanyjáról, ha felvételezik az Államvédelmi Hivatalhoz. Így került 1951 őszen az ÁVH Jászai Mari téri székházába, ahol operatív technikai részlegre osztották be, őrmesteri rendfokozatba.

1955-ben elvégezte a rendőrákadémiát, és a belsőreakciós-elhárító osztályra került.

1956 októbere a Belügyminisztériumnál érte. 1990-ben a Beszélőnek adott interjúban így emlékezett vissza: „... október 23-tól 30-ig az épületben tartózkodtam, ott égettünk éjjel-nappal az iratokat, főleg az ügynökök, informátorok „B” és „M” dossziéit”.⁹⁴

Időközben leérettségizett, majd 1963-ban elvégezte az Idegennyelvi Főiskolát; egy évet kémelhárító szakon, kettőt a spanyol hírszerző „c” csoportban.

1963 ősztől II/I. csoportfőnökség, nyugatnémet alosztályára osztották be. 1965-ben átkerült az amerikai osztály dél-amerikai alosztályára, melynek révén, 1966 őszen Brazília-Uruguay-Argentína-Bolívia-Chile futárútra küldték. Elmondása szerint ezen az úton szerzett tapasztalatai radikálisan megváltoztatták nézeteit: „Az ezekben az országokban tapasztaltak véglegesen rádöbbenettek arra, ami már hosszú ideje érlelődött bennem, hogy mi itt egy világtól elzárt börtönben élünk, idegen zsoldban szolgálunk, egyszóval megláttam a szabadságot és beleszerettem. Közben megtudtam, hogy honnan származom, kik a szüleim, nagyszüleim, hogy hol él az édesanyám, s felvettem vele titokban a kapcsolatot, s elhatároztam, hogy végleg szakítok az egyébként is megutált tevékenységgemmel.”⁹⁵

1967-ben kérte leszerelését, ugyanis Jugoszláviában találkozott volna Édesanyjával, de ezt felettese nem engedélyezte, így ahogy ő fogalmazott „megsértődött”.⁹⁶ Három hónap után fegyelmi határozattal leszerelték.

Felsőfokú spanyol és külkereskedelmi végzettsége révén 1973-ban kihelyezték Bogotába kereskedelmi titkárnak az ottani magyar főkonzulátushoz. Feleségével egy fogadáson megismerkedtek egy szimpatikus amerikai házaspárral. Közeli baráti kapcsolat alakult ki közöttük.

Majd új főkonzul került a konzulátus élére, amely mindent megváltoztatott; „Nem is volt semmi probléma, amíg egy normális főkonzul volt a külképviselet vezetője. Később egy új főkonzul jött, akit korábban a kémelhárítóktól intrikus magatartása miatt távolítottak el, s a felesége százados volt a KEOH-nál. Félve a lebukástól, jelentettem az amerikai kapcsolatomat. Kiderül, hogy az illető a CIA tisztje, a KGB a beszerzését tűzte ki célul. Kértek, működjek közre.”⁹⁷

⁹⁴ *Beszélőn a beszélő.* In: Beszélő. 1990. június 16. 20. p.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ *Ibid.*

Látszólag belement az ajánlatba, de kérte hazahívását, és figyelmeztette az illetőt az ellene készülő akcióról. Megegyeztek a kapcsolattartás részleteiről, majd egy 5 éves szünetet követően újból kapcsolatba léptek egymással; „*néhány üzenetet váltottunk, némi információt is küldtem, de nem katonai vagy államtitkot, mert ilyenekhez hozzá sem jutottam*”.¹³

Ennek ellenére lebukását követően 1981-ben államtitok sérelmére elkövetett kémtevékenységért elsőfokon életfogytiglani, másodfokon 15 évi börtönbüntetésre ítélte a katonai bíróság. Feleségét 5 évi fegyházra, és mindkettejüket teljes vagyonekobzással, valamint 140 ezer forintos pénzbüntetéssel sújtották.

Vele készült interjúból említ egy nevezetes Kék fény műsort, mely sokszempontból tanulságos lehet az ügy természetét illetően; „*Két évig zsaroltak, hogy nyilatkozzak a tv-ben Szabó Lászlónak. Végül azzal mentem bele, hogy feleségemet átminősítik börtönfokozatba, és így végül ¼ kedvezménnyel szabadulhat. Ezt teljesítették. Természetesen a nyilatkozatot a BM forgatókönyve szerint vették fel, és semmi köze nincs az igazsághoz.*”⁹⁸

1992-ben ítélete semmissé nyilvánítását kérte a Budapesti Katonai Bíróságtól, de kérelmét elutasították.

„*Pedig mi nemcsak szamizdatokat írtunk, röpcédulákat terjesztettünk, hanem az életünket kockáztattuk, s az egzisztenciánkkal, a szabadságunkkal fizettünk az előző rendszer bukásáért. A lakásomat elkobozták, családi életemet tönkretették, a politikai jogaimtól megfosztottak. A börtönéveket a nyugdíjba sem számítják be.*”⁹⁹

3. Bencsik Mihály

„*Legyen bármilyen rendszer Magyarországon, Bencsik Mihálynak nincs bocsánat*”¹⁰⁰

Bencsik Mihályt 1982. március 15-én jogerősen 6 év fegyházra ítélték kémkedés és devizagazdálkodás rendjének megsértése miatt. Elmondása szerint azonban, nem Magyarországról, hanem a Szovjetunióról adott ki bizalmas információkat.

Bencsik tanári, és felsőfokú szinkrontolmács képezést szerzett, melynek révén 1969 és 1977 között konzuli útlevelel Moszkvában dolgozott.

Néhány hónapig a Moszkvai Rádió magyar osztályán, majd hét éven át a Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottsága mellett működő pártfőiskolán a magyar hallgatóknak fordított előadásokat. Ezentúl a Magyar Népköztársaság párt, állami és társadalmi elitje számára szervezett 3 hónapos továbbképzéseinek előadásait fordította.

Szinkrontolmácsként állandó résztvevője volt felsőszintű, pártvezetői, illetve az okmánydelegáció tárgyalásain, valamint gazdasági, ideológiai, katonai témájú tanácskozásokon és nemzetközi találkozókön. Legbizalmasabb információk birtokába került tehát munkájának köszönhetően.

A Szovjetunióban töltött évek alatt számos szovjet köztársaságba ellátogatott, így átfogó képet kapott a szovjet tömb országainak hétköznapijairól. „*Furcsa volt eleinte, hogy az emberek már akkor kritikusán viszonyultak a rendszerhez, ám külföldiektől nem*

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Hvg (2018) <http://hvg.hu/itthon/20050316kemugyek>

¹⁰⁰ SZEMÁN LÁSZLÓ: „*Nem értem mit vétettem én a hazámnak*”. In: Magyar Nemzet. 2016. április 9. 6. p.

túrték el a kritikát. Bennünket, magyarokat is figyelmeztettek, mondván: *ők szidhatják a rendszert, szidhatják Brezsnyevet, de ha mi megtesszük, felfeljenek minket a KGB-nél.*¹⁰¹ - emlékszik vissza akkori tapasztalataira.

Időközben feleségül vett egy orosz orvosnőt, akiről később kiderült, hogy a KGB-nek dolgozik, így elváltak. Bencsik szerint a Szovjetunió ellentmondásai olyan szembe-tűnőek voltak, hogy felbomlása előre látható volt: *„Én és az oroszok arra tippeltünk, hogy Brezsnyev haláláig¹⁰² húzza a Szovjetunió.”*¹⁰³

Hazatérését követően az Országos Béketanácsnál dolgozott, majd visszatért Nyíregyházára és tanárként helyezkedett el. 1980-ban megtakarított pénzéből és némi hitelből vett egy lakást Budapesten a XII. kerületben. Mielőtt átírták volna a nevére a lakást, a tulajdonos disszidált, és az állam elkobozta a lakást. Bencsik pénz és lakás nélkül maradt.

Majd a tulajdonos Münchenbe hívta azzal az indokkal, hogy nyugatnémet márkában kifizeti neki a vételárat. Szovjetunióban töltött évei miatt gond nélkül jutott útlevelel. 1981. január 20-án indult Münchenbe, és azt is bejelentette mennyi pénzzel fog hazautazni várhatóan.

Münchenben a lakás tulajdonosa fogadta szállással, de a pénz kifizetését illetően haladékot kért. Amíg előteremti az összeget, megbízta, hogy beszélgesse egy szociológussal, aki orosz és a Szovjetunió hétköznapijait kutatja. Bencsik belement a játékba. Utólag tudta meg, hogy az NSZK-ban állomásozó amerikai NATO-alakulat orosz szekciójának egyik emberével beszélgetett két hónapon át, napi 7-8 órában. A szociológus, amerikai hírszerző volt.

A 2 hónap alatt Bencsik napi 40 nyugatnémet márkát kapott egy „szociális szervezettől” lakásra, élelemre, ellátásra. Végül a lakás tulajdonosa nem fizetett, így 2 hónap után hazatért. Két napba telt míg átgondolta a történeteket, majd bement a megyei pártbizottságra és K-vonalon felhívta dr. Horváth Józsefét, a BM III/III-mas Csoportfőnökségénél: *„Mondtam neki, Jóska, Münchenben voltam, azt válaszolta, tudom. Mindent elmondtam neki, hogy mi történt kint, kiderült: mindenről tudott. Kértem, jöjjön el Nyíregyházára, és szívesen elmondok jegyzőkönyvbe minden részletet, biztosan tudják használni az információkat. Azt válaszolta, hogy az ő pozíciója nem engedi, hogy lejjön, de másnap küld két tisztet. Egy alezredes és egy főhadnagy jött, a megyei rendőrkapitányságon 148 oldalas tanúvallomást tettem. Azzal mentek el, hogy köszönik az információkat, és hogy minden rendben van.”*¹⁰⁴

A meglepetés akkor érte, amikor 1981. október 14-én házkutatást tartottak nála, majd bilincsbe verve elvitték. A tárgyaláson hat év börtönbüntetést szabott ki neki a bíró, majd a Budapesti Gyűjtő Fegyházban töltött 57 hónap után feltételesen szabadlábra helyezték. A gyűjtőben pár hónapig együtt dolgozott *Belovai Istvánnal*, és *Rimmer Gáborral* zárkatársak voltak.

Szabadulását követően pedagógusként nem tudott elhelyezkedni. 1986-ban a megyei tanács művelődési osztályának indoklása szerint: *„Az ön által elkövetett cselekmény jellege miatt pedagógus munkakörben történő foglalkoztatását nem tartjuk kívánatos-*

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² 1982. november 10. Zarecse, Oroszország.

¹⁰³ SZEMÁN 2016, 6. p.

¹⁰⁴ SZEMÁN 2016. 6. p.

nak”¹⁰⁵ 1992-ben Bencsik ítélete semmissé tételéért folyamodott, melyet a Fővárosi Bíróság katonai tanácsa megtagadott.

„Belovai ügy halt meg Amerikában, hogy nem kapott kegyelmet az új, demokratikus Magyarországtól. Csakúgy, mint én. A büntetésem jogkövetkezményei már elévültek, de nem rehabilitáltak a mai napig sem, hiába kértem eddig az összes köztársasági elnöktől. Rehabilitáció nélkül nem kaphatok kártérítést. Nem Magyarországról adtam információkat, hanem a Szovjetunióról. Nem értem, mit vétettem én a hazámnak, hogy nem bocsát meg?”¹⁰⁶ zengi át Bencsik kérdése a problémakört.

IV. Nemzetközi kitekintés

A magyarországi eseteken túl, a tömb másik két országa; Lengyelország és Románia is „kitermelte” a maga Belovai-történetét.

A hazai esetek ismertetését követően szeretném felhívni a figyelmet Dr. Gergely Attila; *Kegyelem vagy rehabilitálás* című, 2005 májusában megjelent cikkére¹⁰⁷. Ebben az írásban azontúl, hogy Belovai esetét kommentálja, végez némi nemzetközi kitekintést is a szerző. Kiemeli azt a jelenséget, miszerint 2000. március 12-én, a NATO-csatlakozási szerződések aláírásakor a lengyel küldöttség díszvendége volt *Ryszard Kuklinski* ezredes is, aki 1981-ben disszidált az Egyesült Államokba. Esete nagyon sokban hasonlít Belovaiéhoz, de végkimenetelében éles eltéréseket mutat. Kuklinskit rehabilitálták, pedig CIA-val való együttműködése során közel 40 ezer oldalas iratállományt jutatott az amerikaiak részére. A cikkben másik példát is hoz a szerző, mégpedig *Ion Mihail Pacepa*, román egykori DIA-főnök esetét. Több éves huzavona után, 1999-ben őt is rehabilitálták, sőt 2004-ben anyagi kárpótlásban is részesült, valamint elkobzott ingóságait is visszakaphatta.

„Jelenlegi ismereteink szerint négy személy folytatott kiemelkedő stratégiai jelentőségű hírszerző tevékenységet a NATO javára a Varsó Szerződés államainak titkosszolgálatának állományából”¹⁰⁸ – írja a szerző.

A negyedik személy, az előbb említett Belovai, Kuklinski, Pacepa után *Vlagyimir Vasziljev* volt. Vlagyimir a budapesti Szovjet Katonai Attasé Hivatal egyik tisztje volt. 1985 februárjában derült ki, hogy a CIA-nak dolgozott. Hazahívását követően kivégezték. (Róla Belovai estének ismertetésekor ejtettem már szót.)

A továbbiakban Kuklinski és Pacepa ügyét szeretném részletesebben áttekinteni.

1. A lengyel esetről

Népszabadság november 26-ai számában számolt be arról, hogy 2005. november 10-én Kazimierz Marcinkiewicz kormányfő bejelentette; *Lengyelország nyilvánosságra hozza*

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ GERGELY 2005. 73–76. pp.

¹⁰⁸ GERGELY 2005. 73 p.

az egykori Varsói Szerződés titkos aktáit, melyekből egyértelműen kiderül; katonai szövetség kész volt nukleáris csapásokkal egész Európa megsemmisítésére. Az iratok nyilvánosságra hozatala során Radoslaw Sikorski lengyel nemzetvédelmi miniszter által felállított bizottság döntött azt illetően, mely dokumentumok minősítését törlik vagy helyezik alacsonyabb titkossági fokozatba. Kuklinski, aki a lengyel szükségállapot bevezetése előtt szökött meg az országból, szintén megszólalt az ügy kapcsán. Elmondta, hogy a VSZ nukleáris tervei miatt döntött az átállás mellett.¹⁰⁹

1981. december 13-án vezették be a szükségállapotot Lengyelországban. Gondolata már 1980 augusztusában felmerült kommunista vezetőkben, annak ellenére, hogy augusztus végén, szeptember elején megállapodás született a sztrájkoló munkások és a Lengyel Népköztársaság kormányzata között. A tervezési munka 1981 márciusában fejeződött be. A szükségállapot bevezetését Wojciech Jaruzelski kezdeményezte, és a terv kidolgozásában közvetlenül Florian Siwicki vezérezredes, – későbbi honvédelmi miniszter-, és Czeslaw Kiszczak belügyminiszter vettek részt.

1983. július 22-én szüntették meg a szükségállapotot, és egyidejűleg korlátozott szükségállapotot hirdettek. A feljegyzések alapján 30 emberáldozatot, és több száz sebesültet követelt. A Beszélő beszámolója¹¹⁰ szerint, ezen túl 10 ezer embert internáltak, és ezrek kerültek börtönbe a másfél év alatt.

Ryszard Kuklinski vezérkari ezredes, aki a CIA-nak adott át információkat 1981. november elején szökött az Egyesült Államokba, és beosztásánál fogva rendelkezett a szükségállapotra vonatkozó tervekkel.

Az amerikai hírszerzés tehát idejében értesült a szükségállapot bevezetéséről, mégsem figyelmeztette a Szolidaritást vagy lépett közbe. Felmerül, hogy ha tudtak volna róla, képesek lettek volna megakadályozni azt.¹¹¹

Kuklinski 1971 és 1980 között szolgáltattott fontos információkat az amerikaiaknak, majd 1981 novemberében, a szükségállapot tervével családjával együtt elhagyta az országot. Az amerikai diplomácia mikrobusza vitte át őket-dobozok közé rejtve-a lengyel-NDK határon. Az NDK-NSZK határon való átjutása kissé problémás volt, hiszen a határőrizet rendelkezett már olyan műszerekkel, amelyek kimutatták az elrejtett élőlényeket. Ezek azonban a határátkelés időpontjában éppen ’nem működtek’.

Az ezredes által átadott információk közt volt elméletileg a VSZ ötéves stratégiai terve, 200 akkor újnak számító szovjet fegyvertípus technikai dokumentációja, azoknak a bunkereknek a koordinátái, amelyekben háború esetén a főparancsnokság működött volna, valamint információkat küldött arról is, hogy a műholdról készített képeken látható szovjet bázisok közül melyek csak makettek.¹¹²

A lengyel hadsereg vezérkarának egykori ezredesét Washingtonban a CIA legmagasabb érdemrendjével tüntették ki. Lengyelországban megítélése ezzel szemben a 90-es évek elején problémásnak számított. Kiszczak tábornok, egykori belügyminiszter 1992-

¹⁰⁹ Leporolt államtitok. In: Népszabadság. 2005. november 26. 9. p.

¹¹⁰ KAMINSKI, LUKASZ: *A lengyelországi szükségállapot*. In: Beszélő. XII/2. K. NYIRŐ József: *Új részletek az 1981-ben bevezetett szükségállapot előkészítésének részleteiről és körülményeiről*. In: Népszabadság. 1986. június 14. 2. p.

¹¹¹ *Washington és a '81-es statárium*. In: Szabadság. 1986. június 20. 3. p.

¹¹² RITECZ MIKLÓS: *Hősiesség vagy hazaárulás- A Kuklinski-ügy*. In: Népszabadság. 1992. október 7. 7. p.

ben még úgy vélekedett: „*pofon lenne a hadseregnek, ha rehabilitálnák Kuklinskit. Ha ő hős, akkor a lojálisan szolgáló tiszték mind áruhárosok voltak.*”¹¹³

Ritecz Miklós a '90-es évek elején több cikket is írt az esetről. A Népszabadság 1992. október 7-ei számában¹¹⁴ beszámol a The Washington Post Kuklinskiról szóló cikkéről, melyben arról írnak, hogy a lengyel 1970. decemberi tengermelléki sortűz után döntött úgy, hogy kapcsolatba lép az amerikaiakkal. Németországban felkereste az amerikai katonai attasét, majd ezt követően szervezte be a CIA. Mindeközben a lengyel vezérkarnál töltött be ezredei rendfokozatot, Moszkvában akadémiai továbbképzésen vett részt, majd Jeruzslemi nemzetvédelmi összekötője lett Kulokov marsallal, a VSZ fegyveres erőinek akkori parancsnokával. A szükségállapot kidolgozásán is jelen volt. Munkája révén tehát nagyon fontos információhoz juthatott. A cikkből kiderül, hogy Kuklinski nem tartja magát amerikai kémnek. Elmondása szerint a Szovjetunió ellen tevékenykedett, mert úgy gondolta, az jogtalanul tartja megszállása alatt Lengyelországot.

Carter elnök nemzetbiztonsági tanácsadója, Zbigniew Brzezinski a lengyel televízióban hősnek nevezte Kuklinskit tettéért. Kuklinski elmondása szerint motivációja Belovaiéhoz hasonlóan; a szovjet agresszió révén kikényszerített nukleáris háború megakadályozása volt.

Ritecz egy 1993-mas cikkében¹¹⁵ arról számolt be, hogy Kuklinski azzal vádolja Jaruzelskit, hogy engedélyével a szovjet hadsereg atombombákat és nukleáris rakétafejeket is tárolt Lengyelországban, ezzel a szovjeteknek alárendelve az ország emberi és anyagi erőforrásait. Jaruzelski nem reagált az őt ért vádakra.

Távollétében, 1984-ben hazaárulásért és dezertálásért halálra ítélték Lengyelországban. 1989-ben ezt 25 évi börtönbüntetésre módosították. Az 1995-ös perújrafelvétel során vádját először kémkedésre módosították, majd megszüntették az ellene érvényben lévő elfogatóparancsot. 1997-ben zárta le a vizsgálatot ügyében a katonai ügyészség, kimondva, hogy Kuklinski a hazája érdekében cselekedett. Álnéven élt családjával az Egyesült Államokban, majd a vizsgálat lezárását követően 1998 áprilisában hazatért. A lengyel kormány meghívására április 27. és május 8. között nyolc várost látogatott meg „országjáró turnéja” során¹¹⁶. Ez idő alatt különleges védelemben részesítették, mivel megítélését illetően hazatérését követően is megosztottnak bizonyult a lengyel társadalom, és egyes értesülések szerint a KGB utódszerveinek feketelistáján is szerepelt a neve. Akadnak, akik a mai napig hazaárulónak aposztrofálják. A lengyel kormány végül 360 ezer dollár értékű kártalanítást fizetett az egykori kémnek.

Kuklinski két fiának halálát sokan bosszúként értelmezik. Mindketten rejtélyes körülmények között vesztették életüket. Bogdan 1993-ban tűnt el vitorlázás közben, Waldemartot, pedig egy rendszám nélküli autó gázolta el.

A lengyel esethez kapcsolódik, és témánk kapcsán tanulságos lehet az úgynevezett Zacharski-ügy is, erre szeretnék pár gondolat erejéig kitérni a továbbiakban.

¹¹³ RITECZ MIKLÓS: *Rehabilitálásra vár a lengyel superkém. Hazafi vagy hazaáruló Kuklinski ezredes.* In: Népszabadság 1992. szeptember 30. 3. p.

¹¹⁴ RITECZ 1992a.

¹¹⁵ RITECZ MIKLÓS: *Kuklinski Jaruzelskit támadja.* In: Népszabadság. 1993. április 3. 2. p.

¹¹⁶ TÓTH LÓRÁND: *Tizenhét év után hazatért a lengyel superkém.* In: Népszava. 1998. április 28. 9. p.

„Mindössze 5 napig volt a lengyel hírszerzés élén Marian Zacharski”¹¹⁷ számol be róla a Népszabadság 1994. augusztus 27-ei számában. A Szolidaritásból kinőtt tömörülések politikusai, és a jobboldali pártok is felháborodásukat fejezték ki, mikor az Államvédelmi Hivatal vezetőjének javaslatára az akkori belügyminiszter, Milczanowski kinevezte Zacharskit a hírszerzés vezetőjének. Zacharski ellen ekkor az Egyesült Államokban életfogytiglani büntetés volt érvényben, erre az eset kapcsán a washingtoni külügyminisztérium diplomáciai úton emlékeztette a lengyeleket. A férfi ugyanis 1975-ben lett a lengyel hírszerzés tisztje, majd egy lengyel-amerikai vegyesvállalat képviselőjeként jelent meg az USA-ban. Ott megismerkedett William Bell-el, a Radar System Group of Hughes Aircraft tervezési főnökével, aki akkoriban anyagi nehézségekkel küzdött. A gyümölcsöző gazdasági kapcsolat révén Zacharski birtokába kerültek többek közt a cég radarrendszerére vonatkozó titkos anyagok, illetve a TOW páncéltörő rakéták tervei. 1981 nyarán tartóztatták le őket, majd 1985-ben két társával együtt Berlinben, a Varsó Szerződés országaiiban elfogott 25 nyugati kémre cserélték ki. Kiadásával az amerikaiak elméletileg Kuklinski ezredes lengyelországi rehabilitációját szerették volna előrébb mozdítani.

Kinevezését követően maga Walesa államfő kezdeményezte a hírszerzés újonnan kinevezett vezetőjének visszahívását, aki mint hangsúlyozta, nem szakmai rátermettségét, és szakmai tapasztalati vontatás kétségbe, de úgy vélte, személye akadályozta Lengyelország Nyugathoz való közeledését. Ezzel kellemetlen helyzetbe került, hiszen úgy tűnhetett, politikai döntéseire az amerikaiak hatékonyan nyomást tudnak gyakorolni. Végül maga Zacharski, akit „szovjet tömb első számú kémjének”¹¹⁸ tartanak mondott le azzal az indokkal, hogy egész életében a lengyel kormányt szolgálta, és nem szeretne az emberek közti konfliktus forrása lenni olyan időkben, mikor összefogásra lenne szükség. *Felmerülhet bennünk a kérdés; ki tekinthető hazafinak, illetve hazaárulónak Zacharski és Kuklinski ügyében?*

Ryszard Kuklinski ezredes történetét Wladyslaw Pasikowski 2014-ben kiadott *Jack Strong* című filmjében¹¹⁹ eleveníti fel.

2. A román esetről

Ion Pacepa a Departamentul de Informatii Externe, a DIE¹²⁰ első embere, titkos belügyminisztériumi államtitkár, elnöki tanácsadó.

1951-ben került a Securitate-hoz, kezdetben hadnagy, és előadó beosztásban. 1955-ben osztották be a DIA-hoz, az NSZK-ban tevékenykedő kémelhárító egység vezetőjeként. 1960-ban Románia külföldi ipari kémelhárításának lett a vezetője, majd Ceaușescu 1972-ben nevezte ki műszaki fejlesztési tanácsadójának. Később az ország nukleáris és asztronautikai programjának vezetésével is megbízta.

¹¹⁷ RITECZ MIKLÓS: *A lemondott lengyel kémfőnök esete*. In: Népszabadság. 1994. augusztus 27. 6. p.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ PASIKOWSKI, WLADYSLAW: *Jack Strong* (életrajzi kémdráma). 2014.

¹²⁰ A Securitate Külügyi Hírszerző Főigazgatósága.

1978. július 28-án az NSZK-ban tartózkodó *Ion Mihail Pacepa* felkereste a CIA bonni amerikai nagykövetségét, és menedékjogot kért az Egyesült Államoktól.

Szökése meghatározta a román titkosszolgálat 80-as évekbeli alakulását. Többen úgy vélték, szökése károsabb volt, mint az előző évben bekövetkezett román földrengés. Ez nem is tekinthető túlzásnak. Nicolae Ceaușescu teljeskörű vizsgálatot hirdetett, melynek eredményeképpen a DIE-t, az MI-t, a Külkereskedelmi Minisztériumot, és a Külkereskedelmi Minisztériumot alapjaitól átszervezték; Pacepa egykori munkatársait, beosztottjait leszerelték, nyugdíjazták, áthelyezték; hazahívták a nyugati diplomatákat, és felkutatták azokat, akikről azt gyanították, ismerték az egykori kémfőnököt.

Pacepa „árulása” körülményeinek kivizsgálására 1978. augusztusában létrehozta egy négyfős bizottságot, melynek tagjai Iulian Vlad és Emil Macri tábornokok, valamint Vasile Gheorghe és Ion Moț ezredesek voltak. A bizottság 1980 tavaszáig működött, és több mint 500 securitate-est hallgattak ki, akik az 1956–1978 közötti időszakban érintkezésbe kerültek a román kémszolgálattal, vagy annak keretében tevékenykedtek.

A vizsgálati anyag 10 000 oldalt is meghaladta. Eredményként arra a következtetésre jutottak; Pacepa nem hagyott hátra kémhálózatot. A szökés nem csak struktúrájában rendítette meg a Securitate-t; bizalmatlanság, paranoia akadályozta hatékony működését.¹²¹

Pacepa átállása teljes mértékben megváltoztatta Nicolae Ceaușescut, és Románia nemzetközi megítélését. Pacepa vallomását követően 20 évig egyetlen NATO-tagállamban sem fogadták a diktátort. „Amikor 1978-ban politikai menedéket kaptam az Egyesült Államokban, tudatában voltam annak, hogy nagyon nehéz lesz meggyőzőnöm a nyugati kormányokat és a közvéleményt arról, hogy az igazi Ceaușescu nagyon más, mint amilyennek ők képzelik. [...] 1978-ban elkísértem Ceaușescut a harmadik, legdiadalmasabb washingtoni útjára. En készítettem elő e látogatást, mellette álltam tárgyalásai alkalmával, amelyeket az Egyesült Államok adminisztrációjával és a Kongresszus hangadó képviselőivel folytatott, így lehetőségem nyílt saját fülemmel végighallgatni a hozzá intézett dicshimnuszait. Újfajta marxizmus! Független kommunista! Az egyetlen közép-európai vezető, aki fűtyül Moszkvára! Minderre a koronát maga Carter elnök tette fel, amikor egy politikai beszédében Ceaușescut, nagy nemzeti és nemzetközi vezető”-nek minősítette, akinek „tevékenysége folytán Románia óriásit fejlődött.”¹²² – emlékszik vissza Pacepa, A Kreml öröksége című könyvében.

Pacepa visszaemlékezése szerint, Románia a '70-es évektől a *Horizont-terv* megvalósítását tűzte ki célul. Ez lényegében egy nyugati befolyásszerző művelet volt. Ennek értelmében a román vezetés igyekezett Romániát, mint a szovjet tömb függetlenedő országát bemutatni, annak érdekében, hogy a nyugati országok szimpátiája, szolidaritása jegyében minél előnyösebb gazdasági kedvezményekben, politikai támogatásban részesülhessen, illetve bizalmukat élvezve hozzájuthasson csúcstechnológiai tervekhez. Ennek érdekében a DIE személyi állományát 700-ról 2800-ra növelték, költségvetését pedig megnyolcszorozták¹²³; „Háttérbe szorította a DIE hagyományos hírszerző tevé-

¹²¹ ȚĂRANU, LIVIU: *A Külügyi Hírszerző Központ létrehozása Romániában, 1978- Szervezettörténeti vázlat.* In: Betekintő: 2017/1.

¹²² PACEPA, ION MIHAIL: *A Kéml öröksége- A hírszerzés szerepe a kommunista kormányzati rendszerben.* PolgArt Könyvkiadó Kft. Budapest, 1998. 6–7. pp.

¹²³ M. SZABÓ IMRE–FARKAS GYÖRGY: *Titokzatos beszélgetés Ion Mihai Pacepával.* In: A Dunánál. 2000. augusztus 15. 95–104. pp.

kenységét, és fő feladataként nyugati manipuláló akciók végrehajtását jelölte meg. Ceausescu maga adta meg az akciónak a „Horizon” fedőnevet, mely egyike volt azoknak a mesteri csalásoknak, manipulatív műveleteknek, melyeket ő maga dolgozott ki és épített fel fokról fokra, 1972-től kezdődően. Az akció legfőbb célja volt látszatot kelteni a kapitalista világban, hogy Ceausescu Romániája egy újfajta kommunista ország, a többiektől független-Moszkvát is beleértve-, és mint ilyen, megérdemli támogatásukat, amellyel a Nyugat megrepesztheti a szovjet blokk körüli falakat.”¹²⁴ A látszat kialakításához minden eszközt bevetettek, legyen szó félrevezető ’ottfeljtett’ üzenetekről vagy románok Washingtonba szervezett ’a legnagyobb kereskedelmi kedvezményért’ tüntető csoportjáról¹²⁵. Pacepa így emlékezik utóbbira Vörös horizontok című munkájában: „A teljes felvonulást a román titkosszolgálat szervezte, néhány befolyásos ügynök segítségével. Az „emigráns” tömeget, melyből a legtöbben sosem jártak Washingtonban, külön erre az alkalomra utaztatták ide azok az egyházak és egyesületek, melyeket titokban Bukarest pénzelt és ellenőrzött. A transzparenszeket a román követségen készítették és innen származtak a hangosbemondón bejátszott kazetták is. A filmet a titkosszolgálat két technikus vette fel, őket szintén erre az eseményre küldték az Egyesült Államokba. A film narrátora az amerikai román követségi titkár felesége volt, ő is a titkosszolgálatnak dolgozott.”¹²⁶ Az akció sikeres volt, hiszen Románia megkapta végül a legnagyobb kedvezmény státuszát az Egyesült Államoktól.

A DIE egykori első embere, átállását követően igen hamar véleményformáló erővé vált az Egyesült Államok diplomáciai döntéseit illetően. A Magyar Nemzet a francia Politique Internationale nyomán beszámol egy esetről: „Ronald Reagan megkapta a felhatalmazást első moszkvai látogatására, a Mihail Gorbacsovval folytatott megbeszélésekre. Ezen a kormányúlésen George Shultz külügyminiszter közös amerikai–szovjet tudományos együttműködési megállapodás aláírására tett javaslatot. Reagan – aki előzőleg konzultált a kérdéssel Pacepával – elutasította minisztere javaslatát, arra hivatkozva, hogy egy ilyen egyezmény lehetővé tenné a KGB számára az ipari kémkedés mértékének fokozását. Az elnöki döntés az egykori román hírszerző tanácsa nyomán született. „Ha Pacepa nem ért egyet a javaslattal, akkor én sem értek egyet vele” – fogalmazott Reagan.”¹²⁷ Pacepa ipari kémkedésről írt tanulmányát, pedig a NATO tagállamok titkosszolgálati beemelték kiképzési anyagukba. Amerikai állampolgárságot 1998-ban kapott.

Távollétében hazájában halálra ítélték. Az egykori román kémfőnök romániai megítélése a rendszerváltást követően is igen megosztó volt. A sajtó felkapta Pacepa sztoriját, de a politikai vezetés passzivitást, érdektelenséget mutatott az ügyben.

1999. június 7-én a román legfelsőbb bíróság elfogadta a főügyész semmisségi indítványát halálbüntetésével kapcsolatban, de a rehabilitáció hosszú ideig váratott magára, mert nem csatlakozott hozzá kellő politikai szándék. Csak öt évvel később hozták nyilvánosságra a bírósági döntést a rehabilitálásáról, mert Ion Iliescu az akkori államfő ellenezte azt. Végül, Románia NATO csatlakozásának feltételeként, Iliescu államfői

¹²⁴ PACEPA, ION MIHAIL: *Vörös horizontok- Egy román kémfőnök vallomása*. Áramlat. Budapest, 1989. 11–12. pp.

¹²⁵ M. SZABÓ–FARKAS 2000, 95–104. pp.

¹²⁶ PACEPA 1989. 5. p.

¹²⁷ mno (2018) https://mno.hu/migr_1834/a-vegtelen-pacepatortenet-832622

mandátumának utolsó napjaiban határozatával visszaadta Pacepának tábornoki rangját. 2004-ben ügyvédjén (Catalin Dancu) keresztül jelentette be Pacepa, hogy visszaigényli 1978 óta járó jövedelmét, nyugdíját, valamint vagyonát és elkobzott értéktárgyait (melyeknek összértéke meghaladta a 3 millió dollárt), később ezeket is visszakapta.¹²⁸

A Duna TV 2000. augusztus 15-én interjút sugárzott Pacepával. Megkérdezték tőle az interjú során, hogy miért várt ilyen sokáig az átállással, hiszen nyilatkozataiban, könyveiben kiemeli; a szolgálatteljesítés az esetében nem jelentett ideológiai elköteleződést. Így válaszolt a kérdésre: „Ennyi időn át éltem lelki bezártságban, végig bennem volt a kommunizmus elleni lázadás dühe, tüze. Türelmem 1978. július 24-én fogyott el, akkorra telt be a pohár. Akkor kértem politikai menedékjogot az Amerikai Egyesült Államok bonni nagykövetségén.”¹²⁹ A Kreml öröksége című könyvében lánya elhúzódo egyetemi tanulmányaira hivatkozik: „Csak egyvalamit sajnáltam, hogy az akkor megtett visszafordíthatatlan lépést évről évre halogattam.[...] A folyamat 1972-ben kezdődött el bennem, amikor is a román bürokrácia piramisának csúcsára érve kétségtelemmé vált előttem, hogy a kommunista rendszer politikai szélhámosság, amely csakis teljes gazdasági, társadalmi és erkölcsi csődöt jelenthet az országnak. Abban az évben határoztam el, hogy végleg szakítok a kommunizmussal, csak azt kell kivárnom, amíg Dana lányom elvégzi az egyetemet, és képes eltartani az egyetemet, és képes eltartani magát.”¹³⁰ – Ez az érv kissé bizonytalannak tűnhet, tekintve, hogy lányát végül hátrahagyta, és magas beosztása révén tisztában kellett lennie azzal, hogy árulásával lánya életét is kockára teszi.

Felmerülhet bennünk a kérdés továbbá, hogy ideológiai elköteleződés nélkül hogy lehetett képes mégis több mint húsz évig kiszolgálni a Securitate-t. Az interjúban így nyilatkozott ezt illetően: „Igazán soha nem hittem a kommunizmusban, ezért az 1960-as évekig be sem léptem a pártba. Az ipari kémkedés hasznosságában viszont hittem s ezzel akarva-akaratlanul elfogadtam a rezsimet. Ugyanis azt láttam, Románia népe éheznek. Pedig nem is oly régen Európa legnagyobb olaj- és gabonaexportőre volt. [...] Négy év háború a németek oldalán kipróbálta az ország kincseit s utána híres, győzedelmes szovjet Vörös Hadsereg "felszabadítása" felért egy sáskajárással. Romániának tehát úgy kellett a nyugati technológia, mint egy falat kenyér.[...] A 70-es évek elején azonban egyre inkább feltűnt, sőt zavart, hogy nincs eredménye, hiába szerzünk meg minden fontos technológiát. Képtelenek voltunk bánni az értékekkel.”¹³¹ A Kreml öröksége című könyvében így vall motivációjáról: „Amikor befejeztem a középiskolát, elhatároztam, hogy amerikai utam előtt mérnöki diplomát szerzek. 1947 nyarán felvettek a bukaresti Műegyetemre-akkor még alig voltak kommunisták a román kormányban. Néhány hónap múlva azonban sikerült lemondásra kényszeríteniük a királyt, átvették a hatalmat, és rögtön le is zárták a határokat. [...] Eljött számomra felejthetetlen 1951. január 3-a is, amikor a Műegyetem diákjaként beleegyeztem abba, hogy beoszsanak a Securitate-hoz. Jó pár év múlva azzal ámtgattam magam, hogy másokat hibáztattam ezért. [...] Mentségemre előszeretettel hoztam fel, hogy a lehető legkedvezőtlenebb pillanatban lettem mérnök. Moszkva érdeke ugyanis azt diktálta, hogy érvényesítse tekintélyét Romá-

¹²⁸ Visszakapta rangját, perli vagyonát. In: Népszava. 2005. január 8. 12. p.

¹²⁹ M. SZABÓ–FARKAS 2000. 97. p.

¹³⁰ PACEPA, ION MIHAIL: *A Kreml öröksége. A hírszerzés szerepe a kommunista kormányzati rendszerben.* PolgART Kiadó. Budapest, 2002. 5–7. pp.

¹³¹ M. SZABÓ–FARKAS 2000. 95–104. pp.

niával szemben, és nem azt, hogy elősegítse gazdasági fejlődését. [...] A másik mentségem az volt, hogy fogalmam sem volt, miről is van szó, amikor beléptem a Securitateba. Akkoriban a Securitate alkalmazottain kívül senki sem tudta, hogy tulajdonképpen mivel foglalkozik a szervezet. Utolsó mentségem végül az volt, hogy egy kommunista országban, ahol az állam állja képzésed költségeit, nem te választod meg, mely intézményben fogsz dolgozni, hanem ott dolgozol, ahová az állam döntése alapján helyeznek, vagyis az állam dönt, és te engedelmeskedsz. [...] Ma, amikor az éveket és a kilométereket illetően kellő távolságba kerültem azoktól a viharos napoktól, és képes vagyok tárgyilagosan magamba nézni, be kell ismernem, hogy valójában gyávaságból lettem a Securitate tisztje.”¹³²

Pacepa megítéléséhez hozzátartozik, hogy több, mint húsz évig szolgálta a Securitate-t, melyről sokan úgy gondolják, hogy az akkor elkövetett cselekedeteit nem tette jóvá. Azzal sem, hogy *A Securitate fekete könyve* című művében a román hírszerzés nemzetellenes jellegét leleplezte. Sokan úgy vélik, lépésével nem Ceausescu-t árulta el, hanem egész Romániát, amikor a külföldi hírszerzés rendjét veszélybe sodorta. Több könyvet is kiadott¹³³, melyekben közvetlen környezetében lévő emberekről; munkatársakról, a pártelittről közölt zavarbaejtő információkat, ezentúl kellemetlen részleteket szivárogtatott ki pl. Jasszer Arafatról szexuális irányultságát illetően, KGB-s kapcsolatairól, el-Kadhafi líbiai diktátorról. Arafat és el-Kadhafi 1978-ban halálos ítéletet szabtak Pacepára, mely ítéletek nem lettek visszavonva romániai rehabilitálását követően sem.

Pacepa 1978 óta álnéven él az Egyesült Államokban. Ügyvédje 2004-ben úgy nyilatkozott; nem hiszi, hogy védence valaha is Romániába látogat, hiszen bőven akadt ellensége azok közül, akiket egykor elárult. Ennek megerősítéseképp, 2000-ben látott napvilágot a hír, miszerint Ilich Ramirez Sanchez, azaz Carlost a venezuelai hírhedt terroristát bízta meg Ceausescu többek közt a Pacepa elleni merénylet véghezvitelével is, mely végül sikertelen volt.¹³⁴

Némi perverziót kölcsönöz az ügynek, hogy egy Larry Watts nevezetű amerikai történész, 2013-ban kiadott; *A szovjet blokk Románia elleni titkos háborúja* című könyvében teljesen más értelmezést ad a Pacepa történetnek. Watts úgy találja, Pacepa a KGB ügynöke volt, és azért disszidált az USA-ba, hogy aláássa Ceausescu nyugatra történő elmozdulását az amerikaiak bizalmába férkőzve.¹³⁵

3. Az összehasonlító elemzés észrevételei

Mint láthattuk, mind Kuklinski, mind Pacepa ügyében megtörtént a rehabilitáció aktusa (még ha ennek voltak kritikussai is). Az összehasonlító elemzés kapcsán észlelhető legszembetűnőbb különbséget az jelentheti, hogy a lengyel és a román eseteknél a NATO-csatlakozás feltételül szabták Kuklinski és Pacepa rehabilitálását. Ezzel szemben Belovai ügyében nem alkalmaztak ilyen, vagy ehhez hasonló szigorításokat. Ennek oka

¹³² PACEPA 2002, 18–20. pp.

¹³³ Vörös horizontok (1987); A Kreml öröksége (1993), *A Securitate fekete könyve* (1999), Vörös gyökerek (2003), Gyilkolásra programozva (2007); *Disinformation: Former Spy Chief Reveals Secret Strategies for Undermining Freedom, Attacking Religion, and Promoting Terrorism* (2013)

¹³⁴ *Ceausescu pénzelte Carlost*. In: Népszava. 2000. szeptember 9. 9. p.

¹³⁵ SZÜCS LEVENTE: *Román leleplezések- Kit szolgált a kémfőnök?* In: Népszabadság. 2013. április 18. 8. p.

véleményem szerint, a rendszerváltás utáni titkosszolgálati reformok minőségében és intenzitásában keresendő.

Románia esetében radikális reformokról beszélhetünk, hiszen már a forradalom alatt megszüntették a Securitate-t. Lengyelországban, és Magyarországon ezzel szemben, a rendszerváltásra, valamint az újonnan jelentkező kihívások (terrorizmus, fegyverkereskedelem... stb.) hatékony megoldására koncentráltak. Ennek eredményeképpen sokkal mérsékeltebben, és időben később zajlottak a reformfolyamatok.

Románia Moszkvával való szakítását olyan látványosan kívánta érzékelteni, hogy Románia volt az első olyan kommunista átmeneti állam, amely 1990 februárjában megkezdte a hírszerző személyzet hivatalos ellenőrzését.

Ezzel szemben Magyarország és Lengyelország kezdetben úgy döntött, hogy alapvetően ugyanazzal a struktúrával, és ugyanazon személyzettel folytatja működését, mint a kommunista uralom alatt. Lengyelország végül 1990 júliusában kezdeményezte a személyi állomány ellenőrzését, mely 1990. szeptember közepén zárult le.

Kétségtelen, hogy az ellenőrzések hagytak némi kívánnivalót maguk után, és nem eredményezhettek végérvényes szakítást az előző rendszer struktúráival. Megfigyelhető volt például az a jelenség, hogy a nem kívánatos elemek megkerülve az ellenőrzőmechanizmusok hatályát, gyakran más struktúrákban (főleg a belügyminisztériumnál) helyezkedtek el. Problémaként merült fel továbbá, hogy a tisztújítások ellenére az előző rendszer struktúráiból áthagyományozódott elemek, gyakran elegendőnek bizonyultak az új szolgálatok uralásához. 1990-ben például a lengyel új UOP névjegyzékének több mint 90 százaléka volt SB-tisztekből állt.

Csak a román SRI személyi állománya volt igazán újnak mondható, de kezdetben itt is az ex Securitate-tagok képezték a személyzet 60%-át. Románia ezt a számot 2003-ra kevesebb, mint 15 százalékra csökkentette.¹³⁶

Úgy vélem, hogy a szolgálatoknál tapasztalható kontinuitás lehet az oka annak, hogy a NATO és amerikaiak részéről nem nehezedett Magyarországra akkora nyomás Belovaiék ügyében, mint Pacepa, vagy Kuklinski esetében Romániára, vagy Lengyelországra. Ugyanis, ha őket hősöknek nyilvánítja az utókor, akkor azok, akik az előző rendszerben teljesítettek szolgálatot, áruknak minősülnek a klasszikus dichotómia alapján. Mivel ez a jelenlegi struktúra jelentős részét érzékenyen érintené, nem vállalták a két ország kapcsolatának ebből az okból adódó megromlását. Ezzel a problémával a következő dimenziókban kívánok részletesebben foglalkozni.

V. Titkosszolgálati dimenzió

A titkosszolgálatok vezetői gyakran érvelnek azzal- jogosan-, hogy a múlt ügyeinek feltárása, a NATO-kémek ügyeinek újratárgyalása, a rehabilitálás aktusa demoralizálná a jelenlegi magyar felderítést, bomlasztaná a társadalmi bizalmat, és rontaná a harci szellemet. Azzal ugyanis, ha kinyilatkoztatnánk hősiességüket, egyidőben azt is állítanánk, hogy azok, akik az előző rendszerben teljesítettek szolgálatot, hazaárulók voltak.

¹³⁶ WATTS, LARRY L.: *Intelligence Reform in Europe's Emerging Democracies- Conflicting Paradigms, Dissimilar Contexts*. 2008.

Ez a félelem, pedig attól válik valóssá, hogy a szolgálatok személyi állományának 40-60%-át ma is az előző rendszerből áthagyományozott személyek adják.

Ahhoz viszont, hogy ezt megértsük, el kell játszani a gondolattal, mi lett volna, ha másképp alakul.

Az Antall-kormánynak, hatalomra jutása után igen gyorsan, a titkosszolgálatokkal kapcsolatosan több kihívással kellett szembenéznie. Az egyik a titkosszolgálatok eredményessége és a demokratikus ellenőrzés közötti egyensúly megtalálásában, a másik kihívás, pedig a bipoláris világrend végével megjelenő posztbiztonsági kihívásokban¹³⁷ (szervezett bűnözés, terrorizmus, drog-csempészet, illegális migráció...stb.) jelentkezett. Ebben a helyzetben a kormány válaszüthoz érkezett. Felvállalja-e, hogy, hogy a Németh-kormány alatt a volt állambiztonságból létrehozott szolgálatokat továbbműködteti, és gyorsan reagál az újfajta kihívásokra, – melyek globális, regionális szinten és az ország belső életében egyaránt jelentkeztek- vagy feloszlatja a szolgálatokat, majd teljesen újakat hoz létre új személyi állománnyal.

A volt szocialista országok többségében a második utat választották. Ennek előnye, hogy az új szervezet a megszakadt folytonosság miatt nem hozható semmiképpen kapcsolatba a múlt rendszerrel, elkerülhetők az ezzel kapcsolatos botrányok, a zsarolhatóság. Hátránya azonban jelentős, mivel az alapoktól kell felépíteni egy új szervezetet, kialakítani a struktúrát, kinevelni új titkosszolgálati szakembereket. Még külföldi segítséggel is évekig tarthat a folyamat.

A megoldást illetően a pártok véleménye megosztott volt. Az MDF és a többi kormánypárt az első utat támogatták, míg főleg az SZDSZ részéről lehetett ellenhangokat hallani ezzel kapcsolatban.

Végül a második elképzelés valósult meg, annyiban kompromisszumos megoldás született, hogy 1990 augusztusában-szeptemberében, majd az IH és NH esetében 1991 decemberében új vezetőket állítottak a szervezetek élére, és több embert elbocsátottak.

A rövid „közjáték” után, amelyet a Dunagate-botrány jelentett, követve a nyugati példát, a demokratikus ellenőrzés megoldására 1990-es választásokat követően megszületett az 1990.évi X.tv., melynek révén az Országgyűlésben megalakult a Nemzetbiztonsági Bizottság, illetve létrehozták a Titkosszolgálatokat felügyelő tárca nélküli miniszteri posztot. De lényegi előrelépést az 1995-ös Nemzetbiztonsági tv. hozott csak igazán, mely igyekezett megteremteni a Magyar Köztársaság számára egy magabiztosan, és hatékonyan működő, ugyanakkor az állampolgárok jogait figyelembe vevő, és tiszteletben tartó nemzetbiztonsági struktúra kereteit.

*Elmondható összességében, hogy egy gyorsreakciót követelő helyzetben a gyorsabb, talán a könnyebb utat választotta az akkor aktuális hatalom. Utólag könnyebb bölcsebbnek lenni, de egy biztos; mindkét út bírt egyszerre előnnyel, és hátránnyal. Tény viszont, hogy a teljes klientúracserre, esetleg a régi ügyek egészének feltárása hosszú időre megbénította volna a szervek működését, bizalmatlanságot generált volna az állampolgárok felől, és ami leginkább kiemelendő a szolgálatok elvesztették volna lényegüket; a titkosságot. Tehát a szolgálati ágak megtartása nem politikai, inkább *biztonsági megfontolások* következményei.*

¹³⁷ NÉMETH MIKLÓS–VARGA EDIT: *A Magyar Köztársaságot érintő új típusú fenyegetések elemzése* In: Felderítő Szemle 2002. I. évfolyam, 2. szám. 5–16. pp. RÉVÉSZ 2012. 236–251. pp.

VI. Politikai dimenzió

Conrad kémbanda letartóztatása kapcsán az akkori politikai vezetés részéről semmiféle közbenjárás nem volt tapasztalható, 1989-ben pedig Németh Miklós kormánya nevében bocsánatot kért a Conrad-ügyért.

Az ügy kapcsán a Magyar Hírlap 1990. január 24-én hírt adott arról, hogy Kovács László, a Németh-kormány külügyminiszter helyetteseként az Egyesült Államok budapesti nagykövetének elmondta: „A magyar kormány a korábbi politikai és katonai vezetés hibás, az ország nemzeti érdekeivel nem kellően számoló politikája részének tekinti azt az ügyet, amelynek főszereplője Clyde Lee Conrad, az Európában állomásozó amerikai erők őrmestere.”¹³⁸

A NATO-csatlakozási szerződés aláírását követően Martonyi János külügyminiszter a következő nyilatkozatot tette: „Népünk legjobbjainak álma valósul meg, azoké, akik szembeszálltak a külső megszállással és a ránk erőszakolt baljóslatú ideológiákkal...”¹³⁹

Lényegében ezen nyilatkozatok értelmezhetőek állásfoglalásként, ugyanakkor Belovaiék ügyében egyik sem hozott előrelépést.

Kőszeg Ferenc 1990.06.12-én, az amnesztiatörvény vitáján elhangzott országgyűlési felszólalására is érdekes lehet jelen témánk tárgyalásakor:

„A közkegyelem a megbocsátás aktusa, nem a Büntető Törvénykönyv és nem a bírósági gyakorlat kritikája [...] Mindazonáltal bármennyire rutinszerűen tér is vissza az államok életében, mindig üzenetet tartalmaz arról, hogy milyen bűncselekményekre kíván a törvényhozó fátylat borítani, és melyeket üldöz teljes szigorral. [...] Azt szeretném megtudni, vajon jól meggondolta-e a törvényalkotó, hogy a kémkedést, sőt az állami titok vagy katonai titok kiszolgáltatásának büntetést most a rendszerváltás idején a legsúlyosabb, erőszakos bűncselekményekkel helyezte egy szintvonalra, és az elkövetőket szinte minden kegyelemből kizárta. Félreértés ne essék: kémkedni csúnya dolog. Nem hiszem, és nem fogadom el, hogy a kémkedés közös nevezőre hozható az ellenzéki politikai tevékenységgel, bár ellenzékiként jól tudtam, hogy az állambiztonsági szervezet, illetve a politikai vezetés ezt az azonosítást bármikor megteheti.

Mindannyian ismerjük Conrad őrmester történetét, akit most ítélték el, mert a NATO legféltettebb titkait kiszolgáltatta a magyar, illetve a csehszlovák hírszerzésnek. Ezekre a titkokra azonban aligha Magyarországnak volt szüksége, az információ azonnal ment tovább a szovjet hírszerzéshez. Tudható az is, hogy a szovjet hírszerzés magyarországi megbízottai napi szinten vettek részt hazai hírszerzésünk irányításában. Vajon olyan egyértelmű-e tehát, hogy aki fenntartás nélkül együttműködött a szovjet hírszerzéssel, az kötelességteljesítő katona, jó hazafi, az ellenben, akit megrémített a szovjet kézbe jutó bizalmas információk tömege, és figyelmeztette az amerikai hírszerzést, hogy lék van a hajón, az elvetemült hazaáruló. Vajon egy rendszerváltás után, ha az valóban megtörtént, a törvényhozónak nem kellene-e elgondolkodnia ezen?

De hagyjuk az erkölcsi kérdéseket. Tudjuk, a kémügyeket katonai bíróságok tárgyalták a legszigorúbb titokban, az ítéletet még az elítéltek sem kapták kézhez. Kizárható-e ilyen

¹³⁸ Belovai István 2007 és 2009 között működtetett weboldala (2018). <https://web.archive.org/web/20090224044116/http://belovai.org/80/>

¹³⁹ GERGELY 2005. 73–76. pp.

körülmények között, hogy a vizsgálótisztek, az ügyészek, ha fizikai bántalmazást nem alkalmaztak is, részben fenyegetéssel, pszichikai terrorral kényszerítették ki a vallomásokat? Védőt a terheltek csak egy szűk listáról választhattak, többségüket egy nyugalmazott hadbíró védte, és hírszerző tisztek voltak az ülnökök is. Ezeknek a vádlottaknak nem jutott osztályrészül az, ami Conrad őrmesternek igen: a fair trial. Márpedig, ha a tisztas eljárásban kételkedünk, akkor kételkednünk kell az ítélet megalapozottságában is, és nem hagyhatjuk jóvá, hogy a szabadon választott parlament első kegyelmi törvénye ne tegyen különbséget a kémkedésért, a múlt rendszerben elítéltek és a rablógyilkosok között.”¹⁴⁰

Végül, mint ismeretes, sem a közkegyelmi, sem a semmisségi törvények nem érintették a kémeket-ezzel a jogi dimenzióban kívánok részletesebben foglalkozni. De mint ahogyan Kószeg felszólalása is jelzi, a politikai szintéren nem volt teljeskörű egyetértés Belovaiék ügyét illetően.

A '90-es évektől számos ellenzéki párt állította, hogy érdekében áll az elszámoltatás, az ügynöklisták nyilvánosságra hozatala, vagy éppen a rehabilitáció, de végig egyik politikai erő sem vitte az ügyet.

A természetlensége az ügymenetnek minden bizonnyal abból adódik, hogy a jelenlegi politikai szintér szereplői közül nagyon sokan részesei voltak a hálózati gépezetnek. Így tehát konszenzus alapján mindenki hallgat, senkinek nem áll érdekében előléletének felfedése.

Érdekes lehet ebből a szempontból az a jelenség, melyre még 1998-ban, az előzőleg is említett Kószeg Ferenc hívja fel a figyelmet¹⁴¹, miszerint Dr. Stefán Géza (aki 1994-től egészen 2009-ben bekövetkező haláláig a Katonai Biztonsági Hivatal (KBH) főigazgatója volt) doktori értekezését a NATO félrevezetéséről írta, – *A Magyar Néphadsereg állam-és szolgálati titkainak operatív védelme érdekében fogantatott dezinformáció elvi és gyakorlati kérdései* címmel -. A Magyar Nemzet egy 2014-es cikkében azt fejtegeti, Stefán hosszú hivatali idejét „a sokak féltett titkát rejtő páncélszekrényének köszönhettem”.¹⁴²

Általánosságban megfigyelhető, hogy a titkosszolgálatok vizsgálatának feléledése mindig valamilyen nagy politikai megrázkódtatáshoz, rezsimváltáshoz köthető. Az új elit önlegitimálásának eszköze legtöbbször az elődök kétes ügyeinek kitergetése, annak korrupt, gonosz kegyetlen vonásainak felfokozása. Ebben a tekintetben az új hatalom, mint igazságosztó tetszeleg.¹⁴³

Ha végigszemléljük a magyar titkosszolgálat közel ezeréves történetét, ilyen önlegitimációs aktussal találkozunk pl. az 1960-as években. A kommunisták hatalomra kerülése utáni években a szovjet tanácsadók közreműködésével egy törvényileg teljes egészében megalapozatlan, ellenőrzés nélkül működő szervezeti rendszer jött létre. Változás majd csak 1956 után következett, az ÁVH feloszlásával. Az új hatalom ekkor saját hatalmának érvényét igazolva, erős kritikával illette az ÁVH tevékenységét, de mindez csupán felületi elemeket ragadott meg, az ideológiai alapok megmaradásával, tartalmilag változatlan maradhatott a struktúra. Új szervezeti elgondolás csak az 1960-as évekre alakult ki.

¹⁴⁰ KÓSZEG, 1990.

¹⁴¹ SZILÁGYI ROLAND: *A kém az kém?* In: Kurír. 1998. április 1. 5. p.

¹⁴² mno (2018) <https://mno.hu/belfold/olajfolt-gyurcsanyon-1249717>

¹⁴³ RÉVÉSZ 2010. 16. p.

A rendszerváltás kapcsán (teljesen jogosan), hasonlóra számítunk, de a valóság vizsgálatakor ennél cifrább képet kapunk.

Az előző rendszerrel való el/leszámolás egyik nagyon fontos mozzanata, sőt ha úgy vesszük fokmérője a múltfeltárás hajlandóságában keresendő. A múlt feltárására való hajlandóság mértékéről pedig az iratnyilvánossághoz való viszony mutat releváns képet. A Közép-Kelet Európai régióban, Magyarország ebben a kérdésben elég sajátos képet mutat. Másik ilyen fokmérőnek az átvilágítás mozzanata tekinthető. Magyarország az az ország, ahol ez a folyamat a legrövidebb ideig zajlott. *Ungváry Krisztián A szembenézés hiánya* című könyvében közöl egy táblázatot, mely nagyon jól szemlélteti a jelenséget:

1. sz. táblázat

Állambiztonsági iratokkal kapcsolatos intézmények Kelet-Európában

Ország	Irat-nyilvánossági törvény	Intézmény létrejötte	Átvilágítás	Nyilvánosságra hozatal ^o
Magyarország	1996	1997	1994–2005	nem
Németország	1991	1990	1991–	nem
Csehország	2007	2008	1991–	igen
Lengyelország	1998	1998	2006–	igen
Szlovákia	2002	2002	2002–	igen
Románia	1999	2006 ¹	2012–2017	igen

^o Hálózati nyilvántartás egészének vagy részleteinek nyilvánosságra hozatala a levéltár által

*Forrás a lábjegyzetben.*¹⁴⁴

Itt látható egyrészt, hogy az iratok nyilvánosságra hozatala nem történt meg, és az átvilágítás 2005-ben lezárult, miközben a térség országaiban ez még folyamatban van.

Magyarországon egyetlen személynek sem kellett lemondania ügynökmúltja kapcsán. Ungváry könyvében arról is olvashatunk, hogy voltak ugyan olyanok, akik más pozícióba jelentkeztek át, hogy az átvilágítási törvények hatálya alól kiessenek, de nem találkozhattunk olyan esettel, amikor valaki az átvilágítóbírák határozatának nyomására mondott volna le. Az átvilágítási törvény sem alkalmazott erre vonatkozó előírást, csupán annyit állapított meg, hogy amennyiben az érintett nem mond le, a rá vonatkozó terhelő információkat nyilvánosságra.

¹⁴⁴ *Állambiztonsági iratokkal kapcsolatos intézmények Kelet-Európában.* Forrás: Ungváry Krisztián: *A szembenézés hiánya. Felelősségre vonás, iratnyilvánosság és átvilágítás Magyarországon 1990–2017.* Ungváry O+F KFT. Budapest, 2017. 15. p.

1. Iratnyilvánosság

Magyarországon az iratok nyilvánosságra hozatala a törvényhozás szintjén egészen 1994-ig fel sem merült. Ha a politikai színteret nézzük, 1994 előtt az SZDSZ volt az a párt, amelyik határozottan érvelt az iratnyilvánosság mellett, de a szocialistákkal kötött koalíciójuk után ez mérséklődni látszott.

A törvényhozás részéről tapasztalható passzivitás egyik oka Ungváry szerint; a *Dunagate-botrány* kapcsán létrehozott vizsgálóbizottság arra vonatkozó jelentése, hogy a III/III. csoportfőnökség majdnem teljes iratanyaga megsemmisült. Az utódszervek azonban 1990 és 1994 között legalább akkora iratállományt megsemmisítettek, mint a botrány idején. Az 1994. évi XXIII.tv. sem rendelkezett az iratnyilvánosságról, de az Alkotmánybíróság megállapította, hogy mulasztásos alkotmányellenes állapot áll fenn, hiszen az előző rendszer áldozatai nem élhetnek információs önrendelkezési jogokkal. Az Ab 60/1994.számú határozatával illetékes szaklevéltár felállítását írta elő. Az UNECO Magyarországra is vonatkozó állásfoglalást tett közzé, és többek között leszögezte, hogy mindenkinek joga van tudni az igazat saját múltjáról, és a diktatórikus rendszer elnyomó testületeinek iratállományát levéltárakba kell helyezni.

1995-ben Kuncze Gábor, az akkori belügyminiszter hozta létre az első olyan bizottságot mely az iratnyilvánosság kérdésével foglalkozott, azonban a bizottság hatásköre csak a Belügyminisztériumban őrzött iratállományra terjedt ki. A bizottság munkája révén az iratállomány jelentős része két év után átkerült a Történeti Hivatalba, és kutathatóvá vált. A bizottság mandátumát végül nem hosszabbították meg, melynek révén az utódszervek iratai nem váltak kutathatóvá, és nem hajtották végre a bizottsági javaslat által előírányozott felülvizsgálatát a korábbi iratmegsemmisítéseknek.

Az 1996. évi LXVII. tv. révén megtörtént az iratok levéltárba szállítása (Történeti Hivatal, majd 2003-tól Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára). A szolgálatok szabták meg azonban a megismerhetőség mértékét azáltal, hogy maguk döntötték el, mit adnak át. A törvény maga is korlátozó jellegű volt, ugyanis a betekintők csupán saját adataikat kaphatták meg, tehát az ügynökökre és tartótisztekre vonatkozó információkhoz nem juthattak hozzá.

A Fidesz-kormány 2001-ben módosította az 1996. évi törvényt, és az új 2001. évi XLVII. törvény rendelkezése révén az állambiztonsági iratok visszakerültek eredeti helyükre, és a Történeti Hivatal szaklevéltárrá módosult.

2002-ben a Magyar Nemzet nyilvánosságra hozta Medgyessy Péter SZT-tiszti múltját, és a kialakult botrányra az új kormány a kérések csillapítására egy minden eddiginél nagyobb nyilvánosságot biztosító törvény megalkotására tett javaslatot. Korán bebizonyosodott azonban, hogy az ígéretek mögött nincs valódi szándék. Az eredeti törvényjavaslatot visszavonták, és egy újat terjesztettek az országgyűlés elé. A 2003. évi III. „vagyis „*Az elmúlt rendszer titkoszolgálati tevékenységének feltárásáról szóló tv.*” egyáltalán nem felelt meg az eredeti elképzeléseknek. A törvény tizenhárom jogcímet kreált az iratadás megtagadására. Az új törvény rendelkezése alapján az országgyűlés elnöke a levéltár vezetőjén túl, annak helyettesét is megválasztja, és a levéltárat a nemzetbiztonsági bizottságnak rendelte alá. A törvényi rendelkezés szerint az kaphat kutatási engedélyt az iratok vonatkozásában, aki kutatói munkáját korábban megkezdte, és ezt publikációs jegyzékkel rendelkezik. Ez igen radikális korlátozást jelent, ha jobban belegondolunk.

A törvény alapján a szolgálatokat nem köti bizonyítási kötelezettség arra vonatkozóan, ha valamit minősített adatként vissza kívánnak tartani. A szolgálatok alapján át nem adott iratok vonatkozásában úgy rendelkezik, hogy jegyzékbe kell őket foglalni, és a levéltár a Fővárosi Bíróságnál kezdeményezheti a minősítés felülvizsgálatát. A felek nem vehetnek részt egymás meghallgatásán, így a levéltár képviselője nem lehet jelen, mikor az érintett szolgálat indokolja a minősítés jogosságát. A bíróság végzése ellen jogorvoslati lehetőség nincs, mely egyértelműen sérti a jogállamiság elvét. Ilyenre a mai napig nem került sor.

A törvény ezentúl bevezeti a közszereplő fogalmát. Korábban a közszereplőkkel kapcsolatos iratokat bárki kikérhette, az új törvény azonban az érintett nyilatkozatához köti, hogy milyen minőségben definiálja önmagát. Amennyiben ez közszereplő tagadja, hogy közszereplő lenne, a kérelmező állampolgár bíróság elé viheti az ügyet, de a felülvizsgálati eljárás akár évekig is elhúzódhat.

2. Lusztáció

Az iratnyilvánosság iránti igényt megelőzte a közszereplők lusztációja, átvilágítása iránti általános igény. Mint ahogyan korábban említettem mindkettő esetén elmondható, hogy sikerességük tekinthető a rendszerváltás minőségének indikátoraként is.

Az első ezzel kapcsolatos megnyilvánulás *Németh Miklós* miniszterelnökként indult, mikor elméletileg Antall kezébe nyomta frakciójának iratállományát. A dossziékkal való dobálózás később is politikai fegyverként.

Első erre vonatkozó törvényjavaslatot *Demszky Gábor* és *Hack Péter* nyújtotta be, azonban ez kizárólag a belsőreakció-elhárításra vonatkozott, és nem felelősségre vonást, csupán a nevek nyilvánosságra hozatalát célozta. Végül ezen javaslat nem került napirendre. A kormány 1991. május 2-án benyújtott javaslatát a „volt III/III. csoportfőnökség hivatásos, valamint szigorúan titkos állományú tisztjei és hálózati személyei személyi adatait tartalmazó 1990. február 14-én lezárt nyilvántartásának, továbbá az egykori államvédelmi szervek és karhatalmi alakulatok tisztjei adatainak felhasználásáról”, az országgyűlés 1992. augusztus 3-ig tárgyalta, majd a kabinet visszavonta az indítványát. *Boross Péter* ezt a 250 módosító indítvánnyal indokolta.

A kormány 1993 őszén új javaslattal állt elő, melyet 1994. április 5-én fogadtak el. Így született az 1994. évi XXIII. „Az egyes fontos tisztségeket betöltő személyek ellenőrzéséről” című törvény, amelyet úgy fogalmaztak meg, hogy az 1990-ben megválasztott képviselőkre ne legyen alkalmazható. A törvény hatálya alá tartoztak a III/III. csoportfőnökség hivatalos állománya és ügynökei, az 1956 utáni karhatalom tagjai, az állambiztonsági jelentések címzettjei és a nyilaskeresztes párt tagjai. Itt fel szeretném hívni a figyelmet a törvény egy bizonyos pontjára. A törvény alapján az tekinthető ügynöknek, akire a soron következő három állításból legalább egy érvényes: aláírt beszervezési nyilatkozatot, adott jelentést, részesedett ellenszolgáltatásban. Ungváry így ír erről: „Kizárhatjuk, hogy az előterjesztő ne lett volna tisztában azzal, hogy a beszerzési nyilatkozatok, illetve nyugták 99%-a megsemmisült, ráadásul a hálózati személyek egy része soha nem írt alá ilyesmit, messze túlnyomó többségük pedig semmilyen ellen-

szolgáltatásban nem részesült.”¹⁴⁵ A törvény alapján amennyiben egy közszereplő politikai tisztségéről lemondott, a hozzá fűződő iratokat újra titkosítással védtek.

1997-ben létrejött a Történelmi Hivatal, majd 2003-ban annak jogutódja az ÁBTL. A két szerv átvilágításnak veti alá a kérelmezőket, melynek eredményeit nem minden esetben közli az átvilágítóval, és megállapításaival szemben fellebbezési lehetőség sem áll fenn.

Az átvilágítást 2000.június 30-ig bezárólag kellett volna végrehajtani, majd ezt a határidőt törvényileg 2004.június 30-ig tolták ki. Azóta viszont semmifajta jogi lehetőség nem áll rendelkezésre erre vonatkozóan. Szavak szintjén találkozunk erre vonatkozó ígéretekkel, de valódi politikai szándék egyik féltől sem érkezik, és a társadalom sem mutat különösebb igényt ezt illetően. Az átvilágítás eredménye 8600 átvilágítás volt, melyből kevesebb, mint száz eset tartozott a törvény hatálya alá. Ungváry úgy fogalmaz: „Egy negyvenöt éven át működő diktatórikus rendszer örökségéhez képest ez a szám nevetségesen kevés. Tisztulás helyett a lusztráció sokkal inkább terhes örökséget, lappangó pletykákat hagyott maga után.”¹⁴⁶

Fontosnak tartom megemlíteni végül azt, amit a NEB elnöke, *Földváryné Kiss Réka* egy vele készített korábbi riportban¹⁴⁷ is hangsúlyoz; miszerint hatalmas szakadék tántog a beszerző, és beszerezett szerepvállalása között. Az előző rendszert jellemző permanens ellenségkép, a veszélyeztetettség érzetének fenntartása, és a fék nélkül működő szervezettel kiegészült kétoldalú félelem szinte kikerülhetetlenné tette a beszervezést. *Medgyessy-botrány*, pedig ráébresztette az akkori közvélemény arra, hogy a szolgálatokkal együttműködő személyek nem mindegyike „ügynök”, s így megítélésük is árnyaltabb, nem lehet reflex-szerű. Ez valamilyen szinten igazolást ad, némiképp felmenti az érintetteket, de a közvélemény sajnos nem ilyen megbocsátó, a tapasztalat ellenére a gyakorlat mégis a reflex maradt.

Összességében elmondható, hogy az elszámoltatás kérdése határozottan zéró összegű játszma. Huzamosabb időre megrekesztené az állam működését, és rengeteg „áldozata” lenne. A hatalom felismerve ezt a tényt, válaszóthoz érve tudatosan döntött úgy; vállalja a hallgatását övező kritikákat, a botránykeltést, a sárdobálást, miközben megszakitás nélkül működik tovább. Ezt a jelenséget jól szemlélteti, a nemrég ismételt felkapott Szita Károly-ügy körüli politikai passzivitás is.

VII. Jogi dimenzió

Az ügy jogi dimenziójában azt vizsgáltam; mi alapján kaphatnának kegyelmet az érintettek.

A kegyelem két fajtáját különbözteti meg a hatályos közjog. Egyrészt beszélhetünk az egyéni kegyelmezési jogáról, mint a köztársasági elnök jogosítványáról, mely révén az elnök mentesíthet egy terheltet a hátrányos jogkövetkezmények alól. A kegyelem másik formája az Országgyűlés által gyakorolható közkegyelem, melyben nem egy egyén, hanem egy tágabb csoport részesíthető, törvényileg szabályozott speciális szem-

¹⁴⁵ UNGVÁRY 2017, 39. p.

¹⁴⁶ Ibid. 41. p.

¹⁴⁷ Origo (2018) <http://www.origo.hu/itthon/20170316-a-nemzeti-emlekezet-bizottsag-elnoke-szerint-csak-felrevisz-az-ugynoklista.html>

pontok alapján. Ez utóbbi a törvényhozó hatalom önálló hatásköre, melybe semmiféle más szervnek, személynek nincsen beleszólása, még a népnek se, hiszen ebben a tárgyban országos népszavazás sem tartható.

A kegyelem az igazságszolgáltatás felett áll, intézménye kettős: egyrészt ellentétes az igazságszolgáltatással, inkább politikai célok érvényesülnek benne. Másrészt olyan igazságtalanságok kiküszöbölését célozza, melyek másként nem orvosolhatóak.

A rendszerváltás óta eltelt majd harminc évben az Országgyűlés csupán négy alkalommal gyakorolt közkegyelmet.

Elsőre épp a rendszerváltás teremtette meg az alkalmat: „ez idő szerint a Magyar Köztársaság kikiáltása minősül hazánk életében azon jeles eseménynek, amely indokolja általános amnesztia gyakorlását”¹⁴⁸ - miképp indoklásában is szerepel. A kegyelmi törvény mentességet biztosított azoknak, akiket politikai alapon vagy a szocialista jogrendben létező politikai színezetű bűncselekmények miatt ítélték el, illetve azoknak, akikre gondatlanságból elkövetet bűncselekmények miatt szabtak börtönbüntetést, kivéve a visszaesőket és a súlyosabb bűncselekmények elkövetőit. Az amnesztia majd ezer embert érintett, de ösztársadalmi fogadtatása nem volt felhőtlen.

A második közkegyelmi törvényre¹⁴⁹ nem kellett túl sokat várni, az Országgyűlés 1990 júniusában Nagy Imre és mártírtársainak halálára emlékezve ismét rendelkezett ebben a tárgykörben. Ez a Németh-kormány utolsó üléseinek egyikén merült fel, de a kegyelmi döntés már az új kormányra hárult. Az új kormányt elődje ígéretének betartására kötelezték a májusi börtönsztrájkok. A megszületett jogszabály tizenkétezer embert érintett kedvezően.

A harmadik amnesztia törvényre¹⁵⁰ az 1990 októberi taxisblokád teremtett alkalmat.

A '90-es évek elején meginduló közkegyelmi „láz” ezt követően mérséklődött, és az utolsó, negyedik amnesztia törvényre¹⁵¹ egészen 2012-ig kellett várni. 2011 decemberében ellenzéki politikusok csoportja szabotálni próbálták kormánypárti politikusok bejutását a Parlamentbe, a rendőrségi közlemény szerint megvalósítva ezáltal a személyi szabadág megsértésének bűncselekményét.

Címében más, de tartalmában közkegyelmet jelentő jogi aktust képviselnek az úgynevezett *semmisségi törvények*, melyek a múlt rendszer koncepciók büntető joggyakorlatával okozott sérelmek orvoslását célozták.

Az 1989.évi XXXVI., úgynevezett „*első semmisségi törvény*” az 1956-os népfelkeléssel összefüggő ítéletek orvoslásáról rendelkezik. A „*második semmisségi törvény*”, az 1990.évi XXVI. törvény az 1945 és 1963 közötti törvénytörő ítéleteket teszi semmissé. Ezen törvény preambuluma a következőket fogalmazza meg: „*Az Országgyűlés fájdalommal emlékezik meg arról, hogy a második világháborút követően a Magyarországon létrejött sztálinista államhatalom – megfosztva az országot függetlenségétől, megcsúfolva az emberiséget, az igazságot és a jogot – ártatlan állampolgárok százaitól vette el a szabadságukat, sokuktól az életüket is. A börtönökből és internáló táborokból szabadultak számkivetettként éltek saját hazájukban. A törvénytelenül elítéltek*

¹⁴⁸ A közkegyelem gyakorlásáról szóló 1989. évi XXXVII. törvény.

¹⁴⁹ A közkegyelem gyakorlásáról szóló 1990. évi XXXIX. törvény.

¹⁵⁰ A közkegyelem gyakorlásáról szóló 1991. évi V. törvény.

¹⁵¹ A közkegyelem gyakorlásáról szóló 2012. évi XII. törvény.

ügyeiben gyakorolt közkegyelmi elhatározások alkalmatlanok voltak a sérelmek orvoslására, mert az el nem követett bűnök nem bocsáthatók meg.”¹⁵² Az 1990. évi XXVIII. törvény az 1956. októberi forradalom és szabadságharc jelentőségeinek törvénybe iktatásáról rendelkezik, míg az 1992. évi XI. tv., vagyis az ún. „harmadik semmisségi törvény” az 1963 és 1989 között elkövetett egyes állam és közrend elleni bűncselekmények miatt történt elítélések semmissé nyilvánításáról. Az 1963-as kádári amnesztia után ugyanis hatályban maradtak azok a rendelkezések, amelyek lehetővé tették az 1956-1963 közötti elítéléseket. Így továbbra is megmaradt minden lehetőség az eljárások esetleges újraindítására és alapot adtak az amnesztiában nem érintett fogva tartottak büntetés végrehajtási intézetben tartására. A „negyedik semmisségi tv.” 1956. évi forradalom és szabadságharc utáni leszámolással összefüggő elítélések semmisségét mondta ki.

2011-ben egyébként az Országgyűlés, ekkor már egészen más célzattal, ismét a semmisségi törvény eszközéhez nyúlt, és a 2006. szeptember 18. és október 24. között elkövetett bűncselekmények orvoslására megalkotta a „2006. őszi tömegoszlatásokkal összefüggő elítélések orvoslásáról szóló” 2011. évi XVI. törvényt.¹⁵³

*Mint ahogyan a részletes ismertetés is szemlélteti, a kémkedést a jogalkotók nem tekintették politikai jellegű bűncselekménynek, hiszen egyik semmisségi törvény sem vonatkozik rá.*¹⁵⁴

Az 1988. évtől kiadott 4 közkegyelmi rendelkezés (1988. évi XX. tv., 1989. évi XXXVII. tv., 1990. évi XXXIX. tv. és az 1991. évi V. tv., 2012. évi XII. tv.), noha mindegyike érintette az állam elleni bűncselekményt, a kémkedésről nem rendelkezett.

Hende Csaba, 2000. június 26-án kelt Belovainak címzett válaszlevelében is kitér ezek ismertetésére (értelemszerűen a 2011-es törvényről nem esik szó), annak indoklásaként miért nem jogosult Belovai a rehabilitációra. A továbbiakban ezt kívánom részletesen bemutatni:

a) Hende indoklásába fűzi, hogy a fentebb részletezett „kifelejtése” a semmisségi törvényekből, és a közkegyelmi rendelkezésekből a kémkedés bűncselekményének jogi természetéből adódik, miszerint a Btk. kémkedésre vonatkozó törvényi szabályozása, illetve azok módosításai „nem érintették a szóban forgó bűncselekménynek azt az alapvető jellegzetességét, hogy mint immateriális bűncselekménynek, az állam hátrányára felhasználható adatok megszerzése, gyűjtése és kiszolgáltatása, illetőleg az erre irányuló célzat a meghatározó elemei”.¹⁵⁵ A kémkedés bűncselekményének törvényi tényállása tehát ideológiai indoktól független. „A kémkedés büntetni rendelése tehát voltaképpen az állammal szemben felhasználható adatkiáramlás megakadályozására szolgál, és ebből a szempontból közömbös, hogy az elkövetőt a cselekmény megvalósítása során milyen indítók – motiváció – vezette, nevezetesen a fennálló politikai rendszerrel való aktív szembenállás, vagy pedig önző, anyagi érdektől indított cselekvés ösztönözte.”¹⁵⁶ A jog szempontjából érdemtelen részlet, hogy a tevékenység a rendszerváltás előtt vagy után valósult meg.

¹⁵² 1990. évi XXVI. törvény az 1945 és 1963 közötti törvénysértő elítélések semmissé nyilvánításáról.

¹⁵³ VÁCZI PÉTER: *Kegyelem! A közkegyelem intézményéről és a semmisségi törvényekről*. In: Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére. Universitas-Győr Nonprofit Kft. Győr, 2013. 553–560. pp.

¹⁵⁴ KAHLER FRIGYES: *A semmisségi törvények- Büntetőjogi tanulmányok III.* Kairosz Kiadó. Budapest, 2002.

¹⁵⁵ Hende 2000.

¹⁵⁶ Ibid.

b) „A kémkedésben megnyilvánuló tevékenységnek a rendszerváltozás előtti kifejtése, illetve annak szerves összekapcsolódása a szocialista államberendezkedés elleni támadással és mindennek a jogállamiság megteremtése iránti lépésként való értékelése, a tényállás léte szempontjából irreleváns. A kémkedésre vonatkozó büntetőjogi rendelkezés nem az államcélakat, hanem a mindenkori államot magát védi.”

A semmisségi törvények kapcsán meg kell említenem Dr. Dornbach Alajos álláspontját is. Ő úgy véli, hogy a kémkedés semmisségi törvények hatálya alóli kifejtése abból a biztonsági garanciából adódik, hogy a törvény közvetlenül azokat az eseteket is érintené, amikor valaki pénzszerzés érdekében szolgáltatott ki adatokat. Szerinte nem lehet a pénzzel hazaárulásra bírt embert törvény erejénél fogva felmenteni, mert ebben az esetben sérül a jogbiztonság. A Kém(ek)-Elhárító(k) című filmben hozzát teszi még, hogy ha valakinek az a feladata hogy kémkedjen, és a másik oldal pénzzel magához csábítja, arra nehéz azt mondani, hogy ezt lehet jutalmazni.¹⁵⁷

Hende levélben egyéb érvek is szerepelnek, a továbbiakban ezeket ismertetem:

„Önnel szemben a Legfelsőbb Bíróság 1986. január 13. napján jogerőre emelkedett határozatával, az 1978. évi IV. törvény (Btk.) 147. §-ának (1) bekezdésébe ütköző, és a (2) bekezdésének a) és b) pontja szerint minősülő, államtitok tekintetében és kémszervezet tagjaként elkövetett kémkedés büntette miatt életfogytig tartó fegyházban végrehajtandó szabadságvesztést, 10 évi közügyektől eltiltást és teljes vagyonek Kobzást szabott ki.”-írja levelében Hende.

Az említett jogszabály kimondja; „Aki idegen hatalom vagy idegen szervezet részére a Magyar Köztársaság ellen hírszerző tevékenységet végez, büntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott kémkedést Szigorúan titkos! minősítésű nemzeti adat vagy nemzetközi szerződésben e minősítésű adatnak megfelelőtett külföldi minősített adat kiszolgáltatásával követi el, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹⁵⁸

c) Ezen Btk.-ban szereplő jogszabály alapján ítélték el Belovai Istvánt, és sorstársait. Ezt részleteiben módosította az 1989.évi XXV.törvény, majd az 1993.évi XVII.tv.. A módosító rendelkezések inkább a törvényi tényállás egyes elemeinek a pontosítására irányultak.¹⁵⁹

Továbbiakban jogi és köznapi értelemben is kifejti a rehabilitáció fogalmát, melyről összegezve megállapítja; „rehabilitáció annak jár, akit törvénytelenül, illetve jogellenesen ítélték el, továbbá annak is, akinek elítélését utóbb semmissé nyilvánítottak”, majd ezen értelmezés mentén igyekszik Belovai igényének alaptalanságát bizonyítani.

A miniszter kiemeli továbbá, hogy jogilag irrelevánsnak tart minden olyan kritikát, miszerint az 1989 előtti kémkedés szükségszerűen az akkori hatalmi berendezkedés ellen irányult, így jelenleg nem hogy veszélyt nem jelent a társadalomra, sőt történelmi távlatban ellentétes előjelet is kap. Erre jogtörténeti példaként hozza a Kúria egyik 1922-ben hozott ítélete szerint elköveti az állam elleni bűncselekményt az, aki 1919-ben

¹⁵⁷ Kiss 2008.

¹⁵⁸ 1978. évi IV. törvény (Btk.) 147. §

¹⁵⁹ GYÖRGYI KÁLMÁN–KÓNYA IMRÉNÉ–MARGITÁN ÉVA: Az állam elleni bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések módosításáról. In: A jogi felelősség-és szankciórendszer elméleti alapjai 19. ELTE Budapest, 1990.

azért csatlakozik a román megszálló hadsereghez, mert ezáltal „a vörös uralom letörésében akart részt venni”

Végül Kém(ek)-Elhárító(k) című filmben *Köszeg Ferenc* felveti a perújítás lehetőségét, mint rendkívüli jogorvoslati. Köszeg úgy vélekedik, hogy, lehetővé kell tenni a perújrafelvételt a tényállás változatlansága mellett, méghozzá azon az alapon, hogy megváltozott a védett tárgy, (mivel már nem Magyar Népköztársaságról beszélhetünk). Belovai ügyvédjével, *Dr. Major Lászlóval* szerettek volna élni ezen jogorvoslati lehetőséggel, azonban sem vádiratát, sem ítéletét nem kapták kézhez.¹⁶⁰

Belovai István a vele készült interjúban kinyilatkoztatta, hogy nem hajlandó kegyelmet, és perújrafelvételt kérni. Előbbivel kinyilatkoztatná bűnösségét, másodikra nem lát lehetőséget a vonatkozó jogszabályok és jogi apparátus változatlansága miatt, így egyetlen fennmaradó lehetőségnek az egyéni mentesség lehetősége tekinthető.¹⁶¹

VIII. Kétes ügymenet koncepciója

„*Rettenetes, ha a gyűlölet a vizsgálóbíró.*” /Victor Hugo/

A hírszerzés az ideológiai és politikai harc speciális területe volt a szocializmus évtizedeiben. A társadalom egészét behálózta, félelmet keltett, melyet a propaganda eszközeivel igyekeztek enyhíteni, valamilyen ellenségkép felé hárítani.

A kémperek egyik funkcióját éppen a diktatúrát igazoló ellenségkép kialakításában kereshetjük. Koncepciók peres leggyakrabban emlegetett vádja éppen az „imperialista kém” volt, mely segítségével az éppen útban lévő személyt távolították el.

A totális ellenségkép koncepciójában az „imperialisták ügynökei” az állam ellen, a társadalom ellen, az egyszerű ember ellen vétett, s vált a Magyar Népköztársaság árulójává.

A társadalom ezen veszedelmes elemei ellen nem lehetett helye „jogászkodásnak”, jogállami büntetőgyakorlatnak. A hatalom a büntetőeljárás során, mint az erkölcsi jó megtettesítő, igazságosztó tetszelgett, az ítéletalkotás során az egész önlegitimációs folyamat nem engedett meg hosszú ügymenetet, nyilvánosságot, apróbb hibát, egyszóval; semmit sem hagyhattak a véletlenre.¹⁶²

Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában foglalt előírásokkal szemben-melyet Magyarország 1976 óta nemzetközi szerződésben vállal- az ún. „NATO-kémek” ügyében az ítéletet nem a nyilvánosság előtt hirdették ki, hanem zárt ajtók mögött, illetve az érintettek letartóztatásukat követően nem kérhettek fel szabadon ügyvédet önmaguk képviselőjére, hanem egy előre megírt listáról választhatták ki védőjüket. A listán, pedig ún. „duplanullás ügyvédek” voltak, akikben megbízott a rezsim. Későbbi beszámolókból kiderül, hogy a védőügyvédek nem az érintett számára legenyhébb büntetést elnyerésében voltak motiváltak, hanem további kérdéseket szegeztek

¹⁶⁰ KISS 2008.

¹⁶¹ MAJOR GYULA–CSONKI BÉLA: *Aki nekem hazát adott*. Dokumentumfilm.. 2005.

¹⁶² KAHLER FRIGYES: *Jogállam és diktatúra*. Kairoz Kiadó. Budapest, 2005. Múlt-kor (2018) https://multkor.hu/20081106_koncepcios_perek_az_1956os_forradalom_utan

ügyfelükhöz, faggatták őket mégpedig azzal a céllal, hogy minél több mindent bizonyíthassanak rájuk.¹⁶³

A jelenleg is hatályos jogszabályok alapján ítélték el őket, mégis az eljárás részleteiből egy jogi és erkölcsi értelemben is kétes ügymenet rajzolódik ki. (*Kőszeg Ferenc*, a jogi dimenziónál ismertetett felszólalásában is találunk erre vonatkozó utalásokat.) Szinte az összes érintett ügyében koncepciós perben jártak el, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában foglalt elvek egyértelmű megsértésével. Az ilyen jellegű perek újratárgyalása, viszont mivel az akkori jogszabályok jelenleg is hatályosak, az ítélet tehát a rendszerváltás után jogrendben is legitim, értelmetlen vállalkozásoknak tűnik.

Elgondolkodtató lehet ebből a szempontból a BM Belovai ügyét illető vizsgálati tervében talált megjegyzés, miszerint a vizsgálat lefolytatását követően döntenek arról, felhasználják-e az ügyet propaganda vagy oktatási célból a későbbiekben...

IX. Morális dilemma

Kevésbé szakmai szempont az ügy morális dilemmájának részletezése, de úgy vélem, mindenképp érdemes pár gondolat erejéig foglalkoznom vele.

Belovai ügyében hősről és hőstettéről beszélünk. Az én fejemben azonban a hőst nem az elismerés, érdemrend, fölmagasztalás, hőssé nyilvánítás vezérli, hanem kizárólag a társadalomjobbító szándék, a magasabb rendű végcél kijárása, melyért képes feláldozni saját egzisztenciáját, jólétét, akár életét is. Én úgy látom, Belovai épp a Bokor által korábban is emlegetett „beosztásánál és felkészültségénél fogva” kellett, hogy tisztában legyen tettének következményével. Pacepa 1978-ban disszidált, és a Kuklinski-ügy 1981-ben robbant, tehát a tömbön belüli álláspont ezt illetően egyértelmű volt. Úgy gondolom tehát, hogy amikor megszületett benne az elhatározás (maradva saját verziójánál), számolnia kellett a kockázatokkal is.

Az ügy morális dilemmája továbbá, hogy a kémkedés megítélhető-e erkölcsi szempontok alapján. Kuklinski ügyében kimondta a lengyel bíróság, hogy tette abban a történelmi környezetben nyer igazolást, melyben a magasabb rendű cél érdekében a fennálló veszélyhelyzet megkövetelte a katonai eskü megszegését.¹⁶⁴ Ha ragaszkodunk Belovai III. világháborús teóriájához, akkor jogosan merülhet fel bennünk az igény a lengyel esetben tapasztalható mérce alkalmazására. Kérdés, hogy lehet-e egy kémnek joga felülvizsgálni a ráoktrojált erkölcsöt, ha úgy látja indokoltnak?!¹⁶⁵

X. Konklúzió

“Veszélyes lenne sommásan kijelenteni, hogy a volt nyugati kémeket (ti. az 1990-et megelőző években, évtizedekben a NATO-országok javára hírszerzést folytatott magyar állampolgárokat) kivétel nélkül jogtalanul ítélték el, vagyis mind a jó oldalon álltak.

¹⁶³ Hvg (2018) <http://hvg.hu/itthon/20050316kemugyek>

¹⁶⁴ SZALAI LÁSZLÓ: *A kém, akit magasabb szempontok vezettek*. In: Népszabadság. 1997. október 13. 7. p.

¹⁶⁵ PRÁCZKI ISTVÁN: *Belovai-szindróma- Lehet-e egy kémnek lelkiismerete?* In: Kapu. III/11 27–28. pp.

*Kollektív rehabilitálásukkal ugyanis kimondhatatlanul is azt állítanánk, hogy az egykori kémelhárítók pedig a rossz oldalon dolgoztak, ezért tevékenységük mai szemmel elítélendő. Egyrészt ez igazságtalanság lenne azokkal szemben, akik az ítéleteket hozták, illetve akik jelenleg is a magyar titkosszolgálatok kötelékében teljesítenek szolgálatot...*¹⁶⁶ - fejtegette Kónya Imre, a Boross-kormány belügyminisztere.

A sajtó, a politika, a közvélemény szívesen gyárt dichotómiákat az elé kerülő témakörök kapcsán; mindig van jó, és gonosz, ugyanakkor a tanulmány végére be kell látnom, erre az ügyre nem létezik generális megoldás. Belovai esetében a rendelkezésre álló információk ugyanis két, egymásnak ellentmondó kémtörténetet generálnak. Az egykori kém szabadulását követő éveit, egészen 2009-ben bekövetkezett haláláig saját igazának igazolására fordította. Azontúl, hogy ezidő alatt számos támogatót toborzott ügye köré, ez a lobbitevékenység nem hozott releváns, egyértelmű eredményt. Mint ahogyan tanulmányomból is kiderül, ez számos, egymást erősítő problémához vezethető vissza.

Magyarország esetén sajátos helyzettel találkozunk, hiszen az egyetlen olyan poszt-kommunista ország, ahol nem történt meg a titkosszolgálati múlttal való el/leszámolás, tekintve az ügynöklisták, és a lusztráció állapotát, valamint az alkalmazott intézményi reformok jellegét.

Közép-Európában, szinte az összes posztkommunista államban már évekkel ezelőtt rendezték azoknak a politikai elítélteknek, üldözötteknek a sorsát, akiket a jelenlegi szövetséges NATO-tagállamok javára végzett hírszerzés vagy annak feltételezése miatt elítéltek. – Lengyelországban Rychard Kuklinski ezredest, Romániában Ion Mihai Pacepa tábornokot, a hírhedt Securitate Egyesült Államokba emigrált tábornokát is rehabilitálták. – Egyedül a Magyar Köztársaság vezetői hivatkoztak, illetve hivatkoznak arra, hogy a Magyar Népköztársaság évtizedeiben legitim, működő jogrend működött, és a nyugati kémeket jogosan ítélték el.

A történelmi válaszút előtt az aktuális hatalom úgy döntött; nem oszlatja fel a titkosszolgálati állományt, a múlt ügyeit, pedig nem lebegteti. Ez akkor gyors reakcióképességet eredményezett a bipoláris világrend megszűnésével jelentkező új kihívásokra, de hosszútávon egy feszült, és sok szempontból meddő helyzetet keletkeztetett.

A feszült helyzet a társadalom és titkosszolgálatok között tátongó bizalmi szakadékból adódik, melyet csupán elmélyít a média botránykeltő-gyakorlata. A továbbiakban a feszültség mérséklése, a hatékonyabb működés, és biztonságérzet megteremtése érdekében elengedhetetlen az egységes titkosszolgálati kommunikációs stratégia kidolgozása, az információs vákuum feloszlata.

Az érintettek bűne a rendszerváltás, a NATO-és EU-csatlakozás után már nem tekinthető veszélyesnek a társadalomra nézve, ugyanakkor nem kétséges, a perújrafelvétel, az ügyek és iratok leporolása, nyilvánosságra hozása sokakat – a titkosszolgálati rendszer előző rendszerből megörökölt elemein túl több száz politikust, ügyészt és hadbíró– kellemetlen helyzetbe hozhatna, főleg azokat, akik a rendszerváltás előtt és jelenleg is aktív résztvevői a közéletnek. Ebből adódóan nem gyülekezik a rehabilitáció kérdése mögött politikai akarat, amely elindíthatná a koncepciók perek újratárgyalásához hasonló folyamatot. Márpedig a jog számára az ideológiai tényező irreleváns, így kellő jogalkotói beavatkozás nélkül nem várható előrelépés, a hatályos jogszabályok változatlanlansága miatt

¹⁶⁶ Origo (2018) <http://www.origo.hu/itthon/19990320anepkoztarsasag.html>

nincs helye fellebbezésnek sem. Kérdéses azonban, hogy a jelenlegi jogi szabályozás a titkosszolgálatok tekintetében meddig képes megfelelő kereteket biztosítani a nemzetközi környezet változásainak, és kielégíteni az időközben felmerülő igényeket.

Olybá tűnik belső készletéből, csak évtizedek múltán, egy esetleges generációs megújulás bekövetkeztével várható előrelépés az ügyben. Továbbá felmerülő kérdés, hogy ezzel együtt bekövetkezik-e valaha eo ipso a múlttal való teljes leszámolás, a korábbi ügyek nyilvánosságra hozatala vagy ennek elmulasztása örökérvényű, visszafordíthatatlan következményekkel járt.

A vizsgálatom folyamán feltárt információk alapján továbbra is azt gondolom, hogy nem létezik minden igényt kielégítő megoldás Belovaiék ügyében, éppen ezért az e körül kialakult viták terméketlenül bizonyulnak, és leginkább konzerválják – olykor elmélyítik- a szolgálatok, és a társadalom közti szakadékot.

SZABINA MERCÉDESZ SÜLI

„FALLEN SPIES” IN THE SOCIALISM – DISCOURSE ABOUT THE BELOVAI-CASE

(Summary)

July 10, 1985, 18:27. István Belovai gets caught in action, while in the 6th district of Budapest, at the corner of Zsurló and Kővirág Street, he is taking up a package which was sent him by the CIA. The prosecution against him is quite serious: espionage as a member of foreign-intelligence agency and offence against foreign exchange management. The Military Court sentenced him to life imprisonment.

Two versions of the Belovai case are known; according to the first theory, he is a hero who sacrificed his own existence to defend Hungary, and the other one is about a treasonable man who sold his home for financial interest in the hope of excellence and enrichment. In September 1990, Árpád Göncz gave Belovai Presidential pardon and as a result of this act his punishment reduced to 15 years with 5 years probation. After his release he started a passionate lobbying with the aim of proving his heroic version, however the judgement has not changed since the change of regime.

In my discourse I am searching the answers for one exact question: The change of regime why has not given an opposite meaning for the assessment of „NATO-spies” like Belovai, and the rehabilitation in their case why could not have happened? After presenting some well-known stories, I attempt to answer my question by considering the aspects of law, policy, intelligence agencies and the characteristic of specific legal treatment.

Mellékletek

1. sz. melléklet

A HM MNVK 2. csoportfőnöksége által, 1985. augusztus 28-án, Belovai István alezredestől készített 4 oldalas jellemzés (ÁBTL 3.1.9 V-165079/1)

72

HONVÉDELMI MINISZTERIUM
MNVK 2. CSOPORTFŐNÖKSÉG

Szigorúan
titkosított közvetlen
KEM. 812/1985
sz. rend. alapján
1985. 11. 23.
Helyezve 1985.11.23.

Nyt.szám: 001227/26/14

1. sz. példány

A ALLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK
TÖRTÉNETI LEVÉLTÁRÁNAK
erősebb irattári kizárás jogkörrel rendelkező

J e l l e m z é s
Belovai István alezredestől

I. Személyi adatai:

Belovai István /Csanádapáca, 1938.01.03. Zlehovszki Erzsébet/ kisiparos családból származik. Apja 1937-ig kötélgyártó volt, utána segédmunkás lett különböző fővárosi vállalatoknál. Az általános iskola 8 osztályának elvégzése után apjának segített, illetve alkalmi munkákat vállalt. 1956.04.15-1958.11.01-ig segédmunkás volt a Magyar Cirkusz és Varieté Vállalat egyik utazó társulatánál.

1958.11.08. - 1960.10.01. között sorkatoná volt az MN 7015 Budapest alakulatnál. 1960-1962 között elvégezte az Egyesített Tiszti Iskolát lővész szakon, 1962.09.07-én avatták tisztté.

Első tiszti beosztást a csoportfőnökség alárendeltségébe tartozó MN 7000 /jelenleg 3100/ alakulatnál, mint ejtőernyős felderítő szakasparancsnok-helyettes kapott.

Két évig a tájékoztató, két évig a rádiófelderítő, majd 1967.10.01-től ismét a tájékoztató szolgálatnál dolgozott beosztott tisztként.

Munkája mellett érettségizett a dolgozók gimnáziumában 1966-ban, 1967-ben angol, 1970-ben olasz nyelvből felsőfokon állásvizsgizott.

1970-73. között a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia öfn. /lővész/ tagozatán, 1979-80-ban, a hadsüveleti tanfolyamán társult nappali hallgatóként.

ÁBTL 3.1.9
V-165079 / 1
76
17

- 2 -

1982.09.26. - 1984.10.01. között Londonban a katonai és légügyi attasé helyettese volt. Hazahívása után ismét a tájékoztató szolgálatnál kapott főtisztai beosztást.

1960-tól párttag.

Nős, egy gyermeke van. Felesége Dalmadi Szilvia /Ép., 2 471oll 3234 Török Edit/ Budapesten az OTP-nél főelőadó. Tamás nevű fia 1965.06.28-án Budapesten született.

Lakcíme: 1134 Budapest, Csángó u. 22. A/2.ép. 2.lh. fsz.2. /szolgálati/.

II. Szakmai jellemzői

Katonailag képzett. Beosztásaiban szerzett gyakorlata révén a tájékoztató munkában alapos ismeretre és nagy tapasztalatra tett szert. Felkészültségét, nyelvtudását, egyéni képességeit jól kamatoztatta az értékelő, elemző munkában. Hosszú időn át az angol nyelvtanulmányok irányítását látta, de a belső együttműködés alapján egyéb szakmai irányokat is megismert.

A munkában szorgalmas, célratörő és kitartó. A rábízott feladatokat igyekezett gyorsan és jól végrehajtani, de hajlamos a kapkodásra és a felületességre. Az új módszerek bevezetésében bátran kezdeményezett. A szervezésben magabiztosabb, aktívabb volt, mint az értékelő munkában. Szervezési tevékenysége azonban körülményes.

Iskoláinak megfelelő szintű elvégzése, nyelvismeretének elsajátítása, mivel mentális képességei erősen közepesek, hihetetlen szorgalmának köszönhető. Szorgalmát az egyéni érvegyesülés, az átlagból való erős kiemelkedési törekvés mellett anyagiassága is motiválta.

Robbanékony természetű, indulatain normál körülmények között megfelelően tudott uralkodni.

Az ÁLLAMBIZTONSÁGI SZOLGÁLATOK
TÖRTÉNETI LEVELTÁR-ában
eredeti és másolatok között van.

1871. 2. 1. 3

V-163178 / 1 / 77

1-

- 3 -

Környezete sokat foglalkozott vele nevelési céllal, aminek létszólag pozitív eredményei mutatkoztak.

Rendszeresen végzett párt- és társadalmi munkát. Volt pártcsoportbizalmi, propagandista. A napi politikai kérdésekben jól eligazodott.

A közösségekbe igyekezett beilleszkedni. Órizkedett a konfliktus helyzetektől, szorosabb barátságot nem kötött senkivel. Erősen családcentrikus. Kapcsolataiban igyekezett korrekt lenni. Általában azonban a saját értékrendje szerint viszonyult az emberekhez. Önmaga képességeit, eredményeit minden helyzetben a ténylegesnél magasabbra értékelte, sikertelenég esetén az okokat is másokban kereste. Ugyanakkor meglehetősen kritikusan szemlélte az embereket, eseményeket.

Korábbi minősítéseiben rendszeresen visszatérő megállapítás az, hogy egyéni érdekeit előtérbe állítja és anyagias.

Viszonylag zárt és vulgáris nézetei vannak, sémákban gondolkodik, ezektől nehezen tud eltérni.

Amióta ht. tiszt /23 éve/ érdemei elismeréseként 2 kitüntetést /BZSÉ ezüst, illetve arany fokozat/, 17 dícséretjuttatást kapott, ugyanakkor 4 fenyítésben részesült.

1967 feddés - alov. - nem jelentette tartózkodási helyét;

1975 3 nap fogság - ov. -

1976/10 nap fogság - Csf. -

1984 szigorú megrovás - Csf. - Szhibájából olyan helyzetbe került, amiért külszolgálatból végleg haza kellett rendelni.

ÁLLAMTITKARSÁG KÖZPONTI KÖZVETLEN
TÖRTÉNELMI ÉRTÉKELÉSI
SZAKOSZTÁLY

1981. 11. 16.

V-155176 / 1

16

- 4 -

III. Illetménye, ingatlan tulajdonai:

Az 1985. június havi bruttó illetménye: 11.350.- Ft
Ingatlan: 135 négyszögöl mezőgazdasági terület.

Budapest, 1985. augusztus 28.

Stadler Gyula
/Stadler Gyula /
személyügyi osztályvezető

Készült: 2 példányban
Egy példány: 4 lap
Ítész: Zlöl
Készítette: Stadler alex.
Lmsz: 1902/149
Kapja: 1.sz.pld.: IM Vizsg. ov.
2.sz.pld.: OT Gyűjtő

4811 3.1.1
N-385038 / 1
79 17

Belovai István önvallomása a 2000 font átvételéről ((ÁBTL 3.1.9 V-165079/1)

287

Másolat

34-BU-139- C2/85- 1985. szept. 11. 23. SZIGORUAN TITKOS!

Mening NAME

ÖNVALLOMÁS

1984. július 5-én a Haase lakásban történt találkozás, amikor vállaltam a CIA-val történő együttműködést, a találkozó vége felé Bill kérte tőlem, hogy van-e szükségem pénzre. Mondtam, hogy alapvetően nincs szükségem pénzre, a bankban van megfelelő mennyiségű pénzem. Azt mondta, ha akarok, akkor ad pénzt. Megkérte mennyi pénzt akarok, mondtam összeget is, hogy 1000, 2000, 3000 fontot vagy mennyit. Azt válaszoltam, hogy mivel nincs is nagyon szükségem pénzre, meg nem is tudnám legálisan, egy esetleges anyagi ellenőrzés kapcsán megmagyarázni, hogy honnan van több pénzem, mint lenni kellene, elegendőnek tartok 2000 fontot. Azt mondta Bill és Steve, hogy ha szükségem lesz még pénzre, akkor szóljak és adnak pénzt. Azt válaszoltam, hogy ha erre sor kerül, akkor szólni fogok.

Azsal nem törődtek, hogy mire akarom felhasználni a kapott összeget. A pénz átvételéről egy A/4-es géppapír felére, Bill ráírta "2000 font és a dátumot, hogy 5 th, July 1984.". En ezt aláírtam "SCORPION" fedőnévvel. En egy példányban készült. Az ellenőrzést Bill az asztalon hagyta és nem tudom, hogy ki tette el. A kapott pénz 100-500 és 20 fontos címletekből állt. A pénzt a nadrágom zsebébe tettem, majd este a lakásomban a hálószobában az ágyam mellett lévő éjszakai szekrény legalsó fiókjába kihúztam teljesen és a pénzt a szőnyegpadlóra, egészen hátul elhelyeztem. A reggel után visszahelyeztem a helyére.

Budapest, 1985. szeptember 7.

Belovai István s.k.

Másolat hiteles! Készült: 3 pld.-ban.
Budapest, 1985. szeptember 11-én.

Honormai Gyuláné I.o.i.t.i.

ÁBTL 3.1.9
V-165079 / 1
27
287